

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
освітньої програми "Фінанси і кредит"
першого (бакалаврського) рівня**

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022

УДК 336.145.1(07.034)

Б98

Укладач С. В. Юшко

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 3 від 09.09.2021 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Бюджетна система [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" освітньої програми "Фінанси і кредит" першого (бакалаврського) рівня / уклад. С. В. Юшко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. – 81 с.

Наведено питання для самостійного опрацювання, контрольні запитання, тести, завдання для самостійної роботи за трьома рівнями складності та методичні рекомендації до їх виконання в аспекті тем і змістових модулів навчальної дисципліни. Подано перелік необхідної для роботи навчально-методичної та наукової літератури, інформаційних ресурсів органів державної влади.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня за освітньою програмою "Фінанси і кредит".

УДК 336.145.1(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2022

Вступ

У сучасних умовах проблеми формування бюджету стають на перший план як в економічному і соціальному, так і в політичному контексті. Тільки через оптимізацію складу та структури бюджетних доходів і видатків, раціоналізацію бюджетного процесу, забезпечення ефективної діяльності всіх органів законодавчої та виконавчої влади може бути досягнуто основну мету бюджетної політики – сталого зростання економіки, підвищення добробуту народу та забезпечення необхідного рівня соціальних гарантій. Ефективність та результативність бюджетного процесу значною мірою визначено також професійними якостями фахівців, що забезпечують реалізацію державної бюджетної політики. У зв'язку із цим, питання ґрунтовної фахової підготовки майбутніх фахівців-фінансистів набуває особливої актуальності.

Навчальну дисципліну "Бюджетна система" вивчають згідно з навчальним планом підготовки студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня за освітньою програмою "Фінанси і кредит".

Особливе місце у процесі вивчення навчальної дисципліни посідає самостійна робота студентів – виконання передбачених завдань під методичним керівництвом викладача. Мета самостійної роботи – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Запропоновані в підготовленій розробці методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни містять питання для самостійного опрацювання, контрольні запитання для самодіагностики, тести та завдання за трьома рівнями складності (А – найпростіші завдання, Б – завдання середнього рівня складності, В – завдання підвищеної складності) та методичні рекомендації до їх виконання в аспекті тем та модулів навчальної дисципліни.

Виконання запропонованих завдань сприятиме належному опануванню базових питань навчальної дисципліни, набуттю навичок у практичному використанні здобутих знань, формуванню системи професійних компетентностей, а саме: здатності до абстрактного мислення, аналізу, синтезу, здатності аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, здатності використовувати методики оброблення первинної інформації щодо економічних основ функціонування організації для формування системи найбільш актуальних завдань.

Змістовий модуль 1

Сутність і призначення бюджету.

Основи бюджетного устрою

Тема 1. Сутність, призначення та роль бюджету держави

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Становлення бюджетних відносин в окремих країнах.
2. Бюджетна історія України.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Обґрунтуйте об'єктивні передумови виникнення бюджету.
2. Назвіть ознаки та особливості бюджету як економічної категорії.
3. Визначте сутність бюджету як правової категорії.
4. Визначте значення та місце бюджету у фінансовій системі.
5. Назвіть основні функції бюджету та обґрунтуйте його призначення.
6. Визначте місце та роль бюджету в соціально-економічному розвитку України.
7. Назвіть та охарактеризуйте завдання та складові частини бюджетної політики.
8. Визначте сутність і дайте характеристику бюджетному механізму.

Тести

1. Бюджет держави є складовою:
  - а) фінансової системи;
  - б) державних фінансів;
  - в) фінансового ринку;
  - г) правильні відповіді а) і б).
2. Бюджетні норми та нормативи:
  - а) характеризують певний рівень забезпечення видатків;
  - б) передбачають застосування відповідних форм заохочення органів влади, розпорядників та отримувачів коштів;
  - в) установлюють обмеження на здійснення певних видатків;
  - г) передбачають формування коштів для здійснення непередбачених видатків.

3. Установіть відповідність у вигляді комбінації цифр і літер:

<p>1. Бюджет. 2. Бюджетна стратегія. 3. Бюджетна тактика. 4. Бюджетний механізм</p>	<p>А. Довготривалий курс бюджетної політики, розрахований на перспективу, що передбачає вирішення глобальних завдань, визначених економічною стратегією. Б. Сукупність засобів, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин та забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку. В. Сукупність економічних відносин між державою, фізичними та юридичними особами щодо розподілу й перерозподілу ВВП і національного багатства з метою формування та використання централізованого фонду коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій. Г. Система поточних заходів бюджетної політики, спрямованих на вирішення завдань конкретного етапу розвитку суспільства</p>
---	---

4. Проєкт основних напрямів бюджетної політики розробляє:

- а) Державна казначейська служба України;
- б) Комітет Верховної Ради України з питань бюджету;
- в) Міністерство фінансів України;
- г) Офіс Президента України.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

1.1. Визначте та занотуйте до конспектів чинний розмір базового державного соціального стандарту – прожиткового мінімуму – загального показника та в аспекті основних соціальних і демографічних груп населення

(діти віком до 6 років; діти віком від 6 до 18 років; працездатні особи; особи, які втратили працездатність).

1.2. Визначте та занотуйте до конспектів чинні розміри окремих державних соціальних гарантій: мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії за віком, мінімального розміру допомоги у зв'язку з безробіттям. Порівняйте їхні значення з величиною прожиткового мінімуму.

1.3. Визначте та занотуйте до конспектів чинне значення посадового окладу (ставки) працівника 1-го тарифного розряду Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів із оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери. Порівняйте його значення з величиною прожиткового мінімуму.

Рівень Б

1.4. Проаналізуйте норми чинного законодавства та наведіть приклади впровадження державою обмежень на здійснення окремих видатків бюджетними та державними установами, цільовими фондами тощо.

1.5. Проаналізуйте норми чинного бюджетного законодавства та наведіть приклади санкцій за порушення учасниками бюджетного процесу затверджених норм і правил.

1.6. Планові видатки Державного бюджету України становлять 450 млрд грн, у тому числі видатки спеціального фонду – 32,5 млрд грн. Визначте, у якому максимальному розмірі може бути сформований резервний фонд Державного бюджету України.

1.7. Проаналізуйте норми чинного законодавства та наведіть приклади стимулювання державою органів місцевої влади й самоврядування, розпорядників та отримувачів бюджетних коштів до нарощування доходів чи скорочення видатків, застосування в роботі прогресивних технологій тощо.

Рівень В

1.8. Проаналізуйте основні завдання бюджетної політики на поточний та попередній роки. Занотуйте до конспектів перелік завдань, які отримали цифрове позначення.

1.9. Використовуючи дані офіційних державних органів України: служби статистики, казначейської служби, звітні показники про виконання

бюджетів державних цільових фондів, розрахуйте показники централізації ВВП у бюджетах та державних цільових фондах. Зробіть висновки.

1.10. Використовуючи дані офіційної статистики Європейського Союзу, розрахуйте показники централізації ВВП у бюджетах та державних цільових фондах зазначених країн. Порівняйте визначені результати з показниками по Україні.

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 1

Виконання завдань за темою 1 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають керуватися такими нормативними документами:

Про державний бюджет на відповідний рік: Закон України (завдання 1.1 – 1.3);

Про мінімальний розмір допомоги по безробіттю: Постанова Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття (завдання 1.2);

Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України № 1058-IV від 9 липня 2003 року (завдання 1.2);

Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери: постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 р. № 1298 (завдання 1.3);

Бюджетний кодекс України: Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. (завдання 1.4 – 1.7);

Бюджетна декларація: Постанова Верховної Ради України на відповідний період (завдання 1.8).

Для виконання завдань 1.9 та 1.10 студенти мають керуватися даними офіційних сайтів Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування на випадок безробіття, Фонду соціального страхування та статистичної служби Європейського Союзу.

Тема 2. Бюджет як основний фінансовий план держави

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Законодавча й нормативна база функціонування бюджетної системи.
2. Правове регулювання бюджетних відносин Конституцією України.
3. Бюджетний кодекс України: характеристика основних положень.
4. Правове регулювання бюджетних відносин Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні".

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Назвіть, якими нормативними документами здійснюють правове регулювання бюджетних відносин.
2. Поясніть, що становить бюджет як фінансовий план.
3. Визначте основні питання бюджетних правовідносин, урегульованих Конституцією України.
4. Дайте загальну характеристику Бюджетного кодексу України.
5. Назвіть нормативні документи, що регламентують статті доходів та видатків бюджету.
6. Дайте загальну характеристику та визначте складові частини надходжень бюджету та його витрат.
7. Поясніть призначення розподілу бюджету на загальний та спеціальний фонди.
8. Поясніть призначення бюджетної класифікації та назвіть її складові частини.

Тести

1. Конституція України:
  - а) характеризує стадії та учасників бюджетного процесу;
  - б) визначає граничні терміни подання урядом проєкту закону про Державний бюджет України на розгляд до Верховної Ради України;
  - в) установлює повноваження органів бюджетного контролю;
  - г) визначає перелік загальнодержавних податків і зборів.
2. Бюджетна класифікація видатків містить такі складові частини:
  - а) функціональну класифікацію;
  - б) економічну класифікацію;

в) відомчу класифікацію;

г) усі відповіді правильні.

3. Установіть відповідність у вигляді комбінації цифр і літер:

<p>1. Видатки бюджету. 2. Витрати бюджету. 3. Доходи бюджету. 4. Надходження бюджету</p>	<p>А. Податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, стягнення яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ), повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/подання цінних паперів.</p> <p>Б. Видатки бюджету, надання кредитів із бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.</p> <p>В. Податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, стягнення яких передбачено чинним законодавством (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).</p> <p>Г. Кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом</p>
--	--

4. Фінансування бюджету дорівнює величині:

а) видатків бюджету;

б) доходів бюджету;

в) бюджетного дефіциту (профіциту);

г) кредитування бюджету.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

2.1. Податкові надходження бюджету становили 435 млрд грн, неподаткові надходження – 115,6 млрд грн, трансферти – 1,9 млрд грн, доходи від операцій із капіталом – 3,8 млрд грн, цільові фонди – 0,8 млрд грн. Визначте загальний обсяг доходів бюджету.

2.2. Доходи бюджету становили 480,7 млрд грн, запозичення – 65,3 млрд грн, повернення бюджетних коштів із депозитів – 5,5 млрд грн, надходження внаслідок продажу/подання цінних паперів – 4,2 млрд грн, повернення кредитів до бюджету – 3,8 млрд грн, надходження від приватизації державного майна – 8,2 млрд грн. Визначте загальний обсяг надходжень бюджету.

2.3. Видатки бюджету становили 522,3 млрд грн, розміщення бюджетних коштів на депозитах – 3,9 млрд грн, придбання цінних паперів – 1,6 млрд грн, погашення зобов'язань – 45,4 млрд грн, надання кредитів із бюджету – 6,7 млрд грн. Визначте загальний обсяг витрат бюджету.

2.4. Визначте загальний обсяг доходів Державного бюджету України, якщо доходи за кодами, згідно із класифікацією доходів бюджету становлять (млрд грн): код 10000000 – 502,3; код 20000000 – 83,5; код 30000000 – 0,8; код 40000000 – 6,9; код 50000000 – 1,7. Розшифруйте наведені коди.

2.5. Визначте загальну суму видатків Державного бюджету України, якщо видатки в аспекті кодів функціональної класифікації видатків бюджету становлять (млрд грн): код 0100 – 60,3; код 0200 – 18,7; код 0300 – 9,3; код 0400 – 7,1; код 0500 – 0,6; код 0600 – 0,1; код 0700 – 0,1; код 0800 – 0,9; код 0900 – 6,5; код 1000 – 17,3. Умійте розшифрувати наведені коди.

2.6. Визначте загальну суму видатків Державного бюджету України, якщо видатки в аспекті кодів економічної класифікації видатків бюджету становлять (млрд грн): код 2000 – 420,7; код 3000 – 7,1; код 9000 – 1,4. Розшифруйте наведені коди.

Рівень Б

2.7. Планові показники Державного бюджету України становлять (млрд грн): податкові надходження – 328,2; доходи від операцій із капіталом – 2,8; неподаткові надходження – 108,7; цільові фонди – 0,7; трансферти – 5,2; видатки бюджету – 508,7; повернення бюджетних коштів

із депозитів – 5,9; розміщення бюджетних коштів на депозитах – 4,4; внутрішні запозичення – 62,7; надходження внаслідок продажу/подання цінних паперів – 3,1; зовнішні запозичення – 12,2; повернення кредитів до бюджету – 3,6. Визначте загальний обсяг надходжень бюджету.

2.8. Фактичні показники Державного бюджету України становлять (млрд грн): доходи – 508,7; погашення зобов'язань – 45,4; надходження від приватизації державного майна – 8,6; видатки – 356,1; розміщення бюджетних коштів на депозитах – 4,4; внутрішні запозичення – 62,7; надходження внаслідок продажу/подання цінних паперів – 3,1; придбання цінних паперів – 4,2; надання кредитів із бюджету – 4,1. Визначте загальний обсяг витрат бюджету.

2.9. Планові показники Державного бюджету України становлять (млрд грн): доходи – 345,4; видатки – 411,1; повернення бюджетних коштів із депозитів – 6,3; розміщення бюджетних коштів на депозитах – 5,9; внутрішні запозичення – 52,4; надходження внаслідок продажу/подання цінних паперів – 2,7; зовнішні запозичення – 19,3; придбання цінних паперів – 2,5; повернення кредитів до бюджету – 3,2; надходження від приватизації державного майна – 15,3; надання кредитів із бюджету – 5,3; погашення внутрішніх зобов'язань – 19,8. Визначте загальний обсяг витрат і надходжень бюджету.

2.10. На підставі даних задачі 2.9 визначте загальний плановий обсяг фінансування Державного бюджету України, у тому числі: а) суму фінансування за борговими операціями; б) суму фінансування за активними операціями; в) надходження від приватизації державного майна.

2.11. Визначте загальний обсяг податкових надходжень бюджету, якщо надходження за окремими кодами класифікації доходів становлять (млрд грн): 11000000 – 73,2; 11010000 – 42,6; 13000000 – 48,2; 14000000 – 235,6; 15000000 – 32,5; 17000000 – 4,7; 15010000 – 33,2; 19000000 – 1,2; 20000000 – 92,5; 21020000 – 58,4; 32010000 – 0,1; 42000000 – 4,6. Розшифруйте наведені коди.

2.12. Визначте планову суму видатків за кодом функціональної класифікації видатків 0420, а також загальний обсяг видатків на економічну діяльність держави, якщо видатки в аспекті кодів функціональної класифікації видатків бюджету становлять (млрд грн): 0180 – 130,6; 0410 – 3,8; 0421 – 3,6; 0430 – 17,5; 0440 – 1,2; 0450 – 16,9; 0422 – 0,5; 0460 – 0,1; 0470 – 7,2; 0480 – 1,4; 0423 – 0,2; 0490 – 7,6; 0763 – 5,1. Розшифруйте наведені коди.

2.13. Визначте загальну суму видатків бюджетної установи, у тому числі виділіть суму поточних і капітальних видатків, а також видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, якщо видатки в аспекті кодів економічної класифікації видатків бюджету становлять (тис. грн): 2250 – 12,6; 2120 – 1 202,6; 2273 – 159,2; 2111 – 3 313; 2800 – 19,0; 2271 – 813,2; 2272 – 19,8; 2200 – 1 214,9; 3110 – 29,6. Розшифруйте наведені коди.

Рівень В

2.14. Надходження Державного бюджету України за звітний рік становили 450,8 млрд грн, видатки – 390,6 млрд грн, фінансування бюджету – 35,2 млрд грн. Операцій кредитування не здійснювали. Визначте суму витрат та доходів Державного бюджету України. Обґрунтуйте визначені результати.

2.15. На підставі планових показників Державного бюджету України на поточний рік та попередній рік визначте загальний обсяг та складові частини: а) надходжень бюджету; б) витрат бюджету; в) фінансування бюджету. Обґрунтуйте визначені показники.

2.16. На підставі наведених у табл. 1 даних визначте:

- а) суму доходів бюджету;
- б) суму надходжень бюджету;
- в) суму фінансування бюджету;
- г) суму видатків бюджету.

Таблиця 1

Вихідні дані

Показники	Значення показників, млрд грн
1	2
Повернення кредитів до бюджету	6,5
Податкові надходження	320,6
Погашення внутрішніх зобов'язань	21,7
Доходи від операцій із капіталом	1,2
Розміщення бюджетних коштів на депозитах	6,2
Погашення зовнішніх зобов'язань	25,3
Цільові фонди	0,9

1	2
Придбання цінних паперів	3,5
Неподаткові надходження	45,9
Повернення бюджетних коштів із депозитів	3,2
Внутрішні запозичення	65,7
Надходження коштів від інших бюджетів	1,3
Надходження внаслідок продажу/подання цінних паперів	6,2
Надання кредитів із бюджету	10,3
Видатки бюджету	?

2.17. Допоможіть відновити втрачену інформацію (табл. 2).

Таблиця 2

Кошторис бюджетної установи

Показники	Коди	Разом
Надходження – усього	х	?
Видатки та надання кредитів – усього	х	?
Поточні видатки	2000	?
Оплата праці	2110	?
Заробітна плата	2111	3313
Грошове забезпечення військовослужбовців	2112	0
Нарахування на заробітну плату	2120	1202
Використання товарів і послуг	2200	?
Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	2210	12,4
Продукти харчування	2230	302,6
Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	2270	?
Оплата тепlopостачання	2271	800,6
Оплата водopостачання та водовідведення	2272	20,3
Оплата електроенергії	2273	159,2
Інші поточні видатки	2800	16,5
Капітальні видатки	3000	?
Придбання основного капіталу	3100	?
Придбання обладнання і предметів довготермінового користування	3110	35,2
Капітальне будівництво (придбання)	3120	0
Капітальний ремонт	3130	18,5
Надання внутрішніх кредитів	4110	0
Надання зовнішніх кредитів	4210	0
Нерозподілені видатки	9000	0

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 2

Виконання завдань за темою 2 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі аспекти. Так, доходи бюджету становлять податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, стягнення яких передбачено законодавством України. Відповідно до ст. 9 Бюджетного кодексу України, доходи бюджету класифікують за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій із капіталом; трансферти. Чинна бюджетна класифікація додає до цього переліку ще одну складову частину – цільові фонди.

Відповідно до тлумачень, наведених у ст. 2 Бюджетного кодексу України, надходження бюджету містять доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів із депозитів, надходження, унаслідок продажу/подання цінних паперів.

Витрати бюджету, згідно зі ст. 2 Бюджетного кодексу України, включають видатки бюджету, надання кредитів із бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Фінансування бюджету, згідно зі ст. 2 Бюджетного кодексу України, – це надходження та витрати бюджету, пов'язані зі зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовують для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету.

Під час виконання завдань, в яких вимагають розшифрувати коди бюджетної класифікації доходів та видатків бюджету, слід керуватися Бюджетною класифікацією, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. № 11.

Слід мати на увазі, що код класифікації доходів має вісім знаків:

- перша цифра характеризує групу доходів;
- друга цифра визначає підгрупу бюджетної класифікації;
- третя та четверта цифри – розділ;
- п'ята та шоста цифра – параграф конкретного розділу, який визначає різновид надходження;
- сьома та восьма цифри призначені для ведення аналітичного обліку надходжень до державного та місцевих бюджетів.

Доходи бюджету, як зазначено, класифікують за п'ятьма групами: група 1 (код групи 10000000) "Податкові надходження"; група 2 (код групи 20000000) "Неподаткові надходження"; група 3 (код групи 30000000) "Доходи від операцій із капіталом"; група 4 (код групи 40000000) "Офіційні трансферти"; група 5 (код групи 50000000) "Цільові фонди". З підгрупами, розділами, параграфами бюджетної класифікації студенти знайомляться самостійно під час виконання завдань.

Бюджетна класифікація видатків містить функціональну, економічну, відомчу та програмну складові. У поданих за темою завданнях вимагається розшифрувати коди функціональної та економічної класифікацій. Слід зазначити, що код функціональної класифікації видатків і кредитування має чотири знаки:

- перша цифра – розділ;
- друга цифра – підрозділ;
- третя та четверта цифри – група.

Відповідно до цієї класифікації, виокремлюють видатки за такими функціями держави (органів місцевої влади):

загальнодержавні функції (код 0100);

оборона (код 0200);

громадський порядок, безпека та судова влада (код 0300);

економічна діяльність (код 0400);

охорона навколишнього природного середовища (код 0500);

житлово-комунальне господарство (код 0600);

охорона здоров'я (код 0700);

духовний та фізичний розвиток (код 0800);

освіта (код 0900);

соціальний захист і соціальне забезпечення (код 1000).

З детальнішим складом видатків кожного розділу студенти ознайомлюються самостійно під час виконання завдань.

Слід мати на увазі, що код економічної класифікації видатків має чотири знаки, які дозволяють виокремити групи, підгрупи та статті витрат. Загалом виокремлюють три групи видатків: поточні (код 2000), капітальні (код 3000), нерозподілені (код 9000).

У переліку поточних видатків (код 2000) виокремлюють такі складові частини видатків за їхніми підгрупами в аспекті кодів:

2100 "Оплата праці та нарахування на заробітну плату";

2200 "Використання товарів і послуг";

2400 "Обслуговування боргових зобов'язань";

2600 "Поточні трансферти";

2700 "Соціальне забезпечення";

2800 "Інші поточні видатки".

У переліку капітальних видатків (код 3000) виокремлюють такі складові частини видатків за їхніми підгрупами в аспекті кодів:

3100 "Придбання основного капіталу";

3200 "Капітальні трансферти".

Видатки в межах підгруп підлягають подальшій деталізації. З детальнішим складом видатків кожної групи і підгрупи студенти знайомляться самостійно під час виконання завдань.

Тема 3. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Причини бюджетного дефіциту в Україні в 1992 – 1999 рр.
2. Проблеми дефіциту бюджету: зарубіжний досвід.
3. Надходження від приватизації як джерело фінансування бюджетного дефіциту.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Охарактеризуйте основні точки зору щодо оцінювання можливих станів бюджету.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні підходи до визначення бюджетного дефіциту.
3. Охарактеризуйте основні причини, які обумовлюють викривлення реального стану бюджетного дефіциту в Україні.
4. Охарактеризуйте основні причини, що викликають дефіцит бюджету.

5. Визначте наслідки затвердження дефіцитного бюджету.

6. Назвіть та охарактеризуйте джерела фінансування бюджетного дефіциту.

7. Визначте особливості затвердження Державного бюджету України з дефіцитом та профіцитом.

8. Визначте особливості затвердження місцевих бюджетів України з дефіцитом та профіцитом.

Тести

1. Вільний залишок бюджетних коштів становить:

а) обсяг коштів відповідного бюджету, розпорядників та отримувачів бюджетних коштів цього бюджету на кінець звітного періоду;

б) частину залишку коштів загального фонду бюджету, яка утворюється для покриття тимчасових касових розривів;

в) належні, відповідно до законодавства, надходження бюджету та витрати бюджету;

г) перевищення залишку коштів загального фонду бюджету над оборотним залишком бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду.

2. Місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад за рішенням відповідної місцевої ради можуть отримувати:

а) позики на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом та спеціальним фондами місцевих бюджетів, у фінансових установах на термін до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду;

б) позики на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом та бюджетом розвитку місцевих бюджетів, у фінансових установах на термін до шести місяців у межах поточного бюджетного періоду;

в) позики на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом місцевих бюджетів, у фінансових установах на термін до шести місяців у межах поточного бюджетного періоду;

г) позики на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом та бюджетом розвитку місцевих бюджетів, у фінансових установах на термін до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду.

3. Установіть відповідність у вигляді комбінації цифр і літер:

1. Джерелом фінансування дефіциту загального фонду місцевого бюджету може бути...	а) придбання цінних паперів;
2. Джерелом фінансування дефіциту спеціального фонду місцевого бюджету може бути...	б) вільний залишок бюджетних коштів;
3. Напрямом спрямування надлишку коштів від сформованого з профіцитом загального фонду місцевого бюджету може бути...	в) надходження коштів від місцевих запозичень;
4. Напрямом спрямування надлишку коштів від сформованого із профіцитом спеціального фонду місцевого бюджету може бути...	г) виконання зобов'язань за непогашеними позиками

4. Причинами, які викривляють дійсні обсяги бюджетного дефіциту, є:

- а) кредиторська заборгованість бюджетних установ;
- б) заборгованість бюджету щодо відшкодування ПДВ;
- в) наявні переплати з обов'язкових платежів до бюджету;
- г) усі відповіді правильні.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

3.1. Плановий обсяг доходів місцевого бюджету становить 2,36 млрд грн, видатків – 2,51 млрд грн, надання кредитів з бюджету – 0,23 млрд грн, повернення кредитів до бюджету – 0,17 млрд грн. Визначте абсолютну величину бюджетного дефіциту.

3.2. На підставі даних завдання 3.1 розрахуйте відносні показники дефіциту місцевого бюджету.

3.3. На підставі даних завдання 3.1 визначте плановий обсяг фінансування місцевого бюджету.

3.4. Плановий обсяг видатків загального фонду міського бюджету становив 735 млн грн. Визначте, у якому максимальному розмірі може бути затверджений оборотний залишок бюджетних коштів.

3.5. Міський бюджет затверджено з дефіцитом за спеціальним фондом у сумі 5,5 млн грн. Визначте потенційні джерела фінансування бюджету.

Рівень Б

3.6. Плановий обсяг доходів Державного бюджету України становив 415 млрд грн, видатків – 460 млрд грн, операції кредитування не передбачено. Як зміниться відносна величина бюджетного дефіциту, розрахована за доходами, якщо, за інформацією Державної казначейської служби України, план за доходами виконаний на 103 %, а план за видатками на 98 %?

3.7. Обсяг загального фонду місцевого бюджету становить 126,5 млн грн, залишок бюджетних коштів загального фонду – 1,3 млн грн. Визначте величину вільного залишку бюджетних коштів, якщо величину оборотного залишку бюджетних коштів установлено в обсязі 65 % від граничного обсягу, передбаченого бюджетним законодавством.

3.8. Державний бюджет на плановий рік затверджено з дефіцитом в обсязі 27 млрд грн. Джерелами фінансування дефіциту визначено: а) надходження від приватизації державного майна в сумі 6,2 млрд грн; б) надходження від продажу облігацій внутрішньої державної позики в сумі 12,3 млрд грн; в) кредити від міжнародних фінансових організацій в сумі 8,5 млрд грн. Визначте правомірність ухваленого рішення.

3.9. У ході фінансування державного бюджету за умовами завдання 3.8 20 % від обсягу випуску облігацій внутрішньої державної позики було викуплено Національним банком України. Дайте оцінювання цьому явищу, користуючись нормами чинного законодавства.

3.10. Відповідно до ухваленого рішення про бюджет районної ради на плановий рік, обсяг затвердженого дефіциту за спеціальним фондом бюджету становив 6,2 млн грн. Джерелом його фінансування визначено надходження коштів від місцевих запозичень. Визначте правомірність ухваленого рішення.

3.11. Бюджет селищної територіальної громади затверджено із профіцитом за загальним фондом в обсязі 6,0 тис. грн та дефіцитом за спеціальним фондом в обсязі 6,0 тис. грн. Визначте правомірність ухваленого рішення.

Рівень В

3.12. Видатки Державного бюджету України становили 535 млрд грн, відносний показник бюджетного дефіциту, розрахованого за доходами, – 8 %; сальдо операцій кредитування – 5,8 млрд грн (обсяг повернення кредитів до бюджету перевищує суму їх надання). Визначте абсолютну

величину бюджетного дефіциту та відносний показник бюджетного дефіциту, розрахованого за видатками.

3.13. На підставі даних завдання 2.9 розрахуйте показники фінансування Державного бюджету України та занесіть їх до табл. 3.

Таблиця 3

**Фінансування Державного бюджету України
за типом боргового зобов'язання**

Коди	Назви показників, відповідно до класифікації фінансування бюджету	Значення показників, млрд грн
	Загальне фінансування	
400000	Фінансування за борговими операціями	
401000	Запозичення	
401100	Внутрішні запозичення	
401200	Зовнішні запозичення	
402000	Погашення	
402100	Внутрішні зобов'язання	
402200	Зовнішні зобов'язання	
500000	Надходження від приватизації державного майна	
600000	Фінансування за активними операціями	
601000	Зміни обсягів депозитів і цінних паперів, що використовують для управління ліквідністю	
601100	Повернення бюджетних коштів із депозитів, надходження внаслідок продажу/подання цінних паперів	
601110	Повернення бюджетних коштів із депозитів	
601120	Надходження внаслідок продажу/подання цінних паперів	
601200	Розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів	
601210	Розміщення бюджетних коштів на депозитах	
601220	Придбання цінних паперів	
602000	Зміни обсягів бюджетних коштів	
602100	На початок періоду	
602200	На кінець періоду	

Обґрунтуйте правильність визначених результатів.

3.14. Допоможіть відновити втрачену інформацію (табл. 4).

Таблиця 4

Фінансування Державного бюджету, млн грн

Коди	Назви показників, відповідно до класифікації фінансування бюджету	Значення показників
	Загальне фінансування	?
400000	Фінансування за борговими операціями	?
401000	Запозичення	?
401100	Внутрішні запозичення	105 300
401200	Зовнішні запозичення	210 700
402000	Погашення	-260 400
402100	Внутрішні зобов'язання	-145 265
402200	Зовнішні зобов'язання	?
500000	Надходження від приватизації державного майна	
501000	Надходження від приватизації державного майна (крім об'єктів, для яких передбачено окремий розподіл коштів, відповідно до Державної програми приватизації на 2000 – 2002 роки) та інших надходжень, безпосередньо пов'язаних із процесом приватизації та кредитування підприємств	8 000
600000	Фінансування за активними операціями	?
601000	Зміни обсягів депозитів і цінних паперів, що використовують для управління ліквідністю	?
601200	Розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів	?
601220	Придбання цінних паперів	-35 450
602000	Зміни обсягів бюджетних коштів	?
602100	На початок періоду	120
602200	На кінець періоду	30

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 3

Виконання завдань за темою 3 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі аспекти.

Відповідно до тлумачень, наведених у ст. 2 Бюджетного кодексу України, дефіцит (профіцит) бюджету визначають як різницю між доходами та видатками (з урахуванням сальдо операцій кредитування). Перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів із бюджету та поверненням кредитів до бюджету) характеризує бюджетний дефіцит; перевищення доходів бюджету над його видатками (з урахуванням різниці між поверненням кредитів до бюджету та наданням кредитів із бюджету) – бюджетний профіцит.

Важливого значення для адекватного та обґрунтованого оцінювання величини бюджетного дефіциту набуває обчислення його відносних, розрахованих у відсотках показників:

- відношення бюджетного дефіциту до величини валового внутрішнього продукту;
- відношення бюджетного дефіциту до величини доходів бюджету;
- відношення бюджетного дефіциту до величини видатків бюджету;
- визначення дефіциту, розрахованого без урахування у складі доходів бюджету надходжень у вигляді трансфертів (цей показник є доцільним для розрахунку виключно щодо окремих бюджетів – державного чи певного місцевого бюджету);
- визначення дефіциту, розрахованого без урахування у складі видатків бюджету платежів, пов'язаних з обслуговуванням державного боргу.

Слід мати на увазі, що джерелами фінансування бюджету, відповідно до частини 1 ст. 15 Бюджетного кодексу України, є:

- кошти від державних (місцевих) запозичень;
- кошти від приватизації державного майна (включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації) – щодо Державного бюджету;
- повернення бюджетних коштів з депозитів і надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;
- вільний залишок бюджетних коштів з дотриманням вимог, встановлених Бюджетним кодексом України;
- тимчасово вільні кошти єдиного казначейського рахунку.

При цьому слід звернути увагу, що особливості фінансування місцевих бюджетів визначено ст. 72 Бюджетного кодексу України.

Відповідно до ст. 14 Бюджетного кодексу України, вільний залишок бюджетних коштів, як одне з джерел фінансування бюджету – це перевищення залишку коштів загального фонду бюджету над оборотним залишком бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду. Своєю чергою, оборотний залишок бюджетних коштів – це частина залишку коштів загального фонду відповідного бюджету, яка утворюється для покриття тимчасових касових розривів. Оборотний залишок бюджетних коштів встановлено в розмірі не більше ніж 2 % планових видатків загального фонду бюджету.

Під час виконання завдань 3.13 та 3.14 студентам слід керуватися Класифікацією фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 року № 11. Загальне фінансування за даною класифікацією містить:

- код 400000 "Фінансування за борговими операціями";
- код 500000 "Надходження від приватизації державного майна";
- код 600000 "Фінансування за активними операціями".

З детальнішим складом джерел фінансування студенти ознайомлюються самостійно під час виконання завдань.

Тема 4. Бюджетний устрій і побудова бюджетної системи України

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Учасники бюджетного процесу та їх повноваження.
2. Бюджетна резолюція.
3. Бюджетна класифікація.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Дайте визначення бюджетного устрою та назвіть засади, що покладені в його основу.
2. Назвіть та охарактеризуйте принципи бюджетної системи України.
3. Охарактеризуйте основні підходи до розмежування доходів і видатків між бюджетами.
4. Опишіть основи організації взаємовідносин між бюджетами.
5. Дайте визначення бюджетної системи та назвіть складові частини бюджетної системи України.

6. Визначте, що становить зведений бюджет та поясніть, на яких рівнях його розраховують.

7. Дайте визначення бюджетного процесу й охарактеризуйте його основні стадії.

8. Назвіть особливості бюджетного процесу на місцевому рівні.

Тести

1. Установіть відповідність у вигляді комбінації цифр і літер:

<p>1. Бюджетне асигнування. 2. Бюджетне зобов'язання. 3. Бюджетне призначення. 4. Бюджетний запит</p>	<p>А. Загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями.</p> <p>Б. Загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають унаслідок державного запозичення.</p> <p>В. Загальна сума боргових зобов'язань територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають унаслідок місцевого запозичення.</p> <p>Г. Загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено місцевими гарантіями</p>
---	---

2. Місцеві бюджети затверджують за рішенням відповідної місцевої ради:

а) протягом двох тижнів після ухвалення бюджету вищого рівня, із яким у місцевого бюджету є міжбюджетні відносини;

б) до 25 грудня року, що передує плановому;

в) протягом двох тижнів після ухвалення Закону України про Державний бюджет України;

г) до 1 січня року, що передує плановому.

3. Розташуйте у правильній хронологічній послідовності стадії бюджетного процесу на загальнодержавному рівні:

а) виконання Державного бюджету України, включаючи внесення змін до Закону про Державний бюджет України;

б) складання проєкту Державного бюджету України;

в) розгляд проєкту та ухвалення Закону про Державний бюджет України;

г) підготовка та розгляд звіту про виконання Державного бюджету і ухвалення рішення щодо нього.

4. До набрання чинності Законом про Державний бюджет України на поточний бюджетний період державні соціальні стандарти застосовують у розмірах:

а) установлених проєктом Закону "Про Державний бюджет України на плановий рік";

б) що діяли у грудні попереднього бюджетного періоду;

в) що діяли протягом попереднього бюджетного періоду;

г) чинних станом на 1 січня попереднього бюджетного періоду.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

4.1. Доходи Державного бюджету України становлять 420 млрд грн, у тому числі міжбюджетні трансферти – 3,7, а доходи місцевих бюджетів – 240,4 млрд грн, у тому числі міжбюджетні трансферти – 76,3 млрд грн. Визначте обсяг зведеного бюджету України.

4.2. Закон України про Державний бюджет України набув чинності 18 лютого. Як цей факт впливає на межі та тривалість бюджетного періоду?

4.3. Бюджетні призначення загального фонду, визначені Законом України про Державний бюджет України на попередній бюджетний період становлять 380 млрд грн. У якому обсязі дозволено бюджетні асигнування загального бюджету в січні в умовах несвоєчасного ухвалення Закону про Державний бюджет України?

4.4. Доходи міського бюджету міста обласного значення становлять 3,2 млрд грн, доходи двох бюджетів районів цього міста – 350 та 290 млн грн, відповідно, доходи бюджету селища, територіально підпорядкованого цьому місту, – 5,3 млн грн. Визначте обсяг доходів зведеного бюджету цього міста.

4.5. Тимчасовий касовий розрив за загальним фондом міського бюджету міста обласного значення становить 108 тис. грн, наявний залишок готівкових коштів бюджету 6,2 тис. грн. У якому обсязі й на який термін до місцевого бюджету може бути залучено позику фінансової установи для покриття тимчасового касового розриву?

4.6. Міська рада розмістила 110 тис. грн із коштів міського бюджету на банківському депозиті в липні поточного року. У зв'язку з виникненням тимчасового касового розриву, пов'язаним із забезпеченням захищених видатків загального фонду, 17 вересня голова ради клопоче перед Головним фінансовим управлінням обласної державної адміністрації щодо надання позики за рахунок коштів Єдиного казначейського рахунку. Яким буде рішення Державної казначейської служби України?

4.7. Відділ освіти міської ради планує в поточному році закупівлю картоплі (код у державному класифікаторі продукції та послуг 01.13.5 – Коренеплоди та бульби їстівні з високим умістом крохмалю та інуліну (картопля)). Очікувану вартість предмета закупівлі визначено в сумі 215 тис. грн (у тому числі ПДВ). Визначте, чи потрібно в цьому разі проводити конкурсні торги, відповідно до Закону України "Про публічні закупівлі".

Рівень Б

4.8. 19 травня 2021 року на рахунки Державного бюджету України в органах Державної казначейської служби України надійшло 8,5 млн грн податку на додану вартість, нарахованого за квітень 2021 року, та 3,5 млн грн податку на прибуток підприємств за 2020 рік. Визначте, у якому обсязі буде визнано доходи Державного бюджету України за роками.

4.9. ТОВ "Прометей" за підсумками листопада 2021 року утримало з доходів працівників 24 500 грн податку на доходи фізичних осіб: 18 000 грн податку було перераховано на рахунки Державної казначейської служби України у грудні 2021 року, а 6 500 грн – у січні 2022 року. Визначте, у якому обсязі буде визнано доходи Державного бюджету України за роками.

4.10. Плановий обсяг дохідної частини загального фонду місцевого бюджету становить 820 млн грн, із них трансферти цільового характеру – 375 млн грн. У листопаді, відповідно до помісячного розпису асигнувань загального фонду місцевого бюджету, слід очікувати виникнення тимчасового касового розриву на суму 62 млн грн. Місцева рада ухвалює рішення щодо залучення коштів банківської установи на термін 3 місяці для вирішення цієї проблеми. Визначте обґрунтованість та правомірність такого рішення. Запропонуйте варіанти щодо переведення його у правове поле.

4.11. Погоджена та затверджена за умовами завдання 4.10 сума банківської позики на покриття тимчасового касового розриву становила 17 млн грн на термін 20 днів. Визначте обсяг видатків бюджету на обслуговування такої позики, та з'ясуйте, за рахунок коштів якого фонду їх має бути профінансовано.

4.12. Головний економіст місцевої ради запропонував розглянути альтернативний варіант покриття тимчасових касових розривів місцевого бюджету, що виникли за умовами завдання 4.10 – отримання позики за рахунок коштів Єдиного казначейського рахунку. Як ви вважаєте, який із двох варіантів був у кінцевому підсумку ухвалений місцевою радою? Відповідь аргументуйте необхідними розрахунками.

Рівень В

4.13. Закон України про Державний бюджет України станом на 1 січня не був затверджений. Бюджетні призначення загального фонду, визначені законом про Державний бюджет України на попередній бюджетний період становлять 415 млрд грн. Міністерство фінансів України запланувало здійснити такі операції в I кварталі поточного року:

а) фінансування поточних видатків загального фонду Державного бюджету України в сумі 32 млрд грн щомісячно;

б) фінансування капітальних видатків, пов'язаних із ліквідацією аварій на об'єктах житлового господарства, у сумі 22 млн грн у січні;

в) погашення зовнішніх зобов'язань за кредитами на суму 168 млн грн у лютому;

г) надання державних гарантій на суму 42 млн грн у лютому;

д) емісію ОВДП у березні на суму 375 млн грн.

Міністр фінансів розпорядився під час розрахунків видатків на оплату праці працівників бюджетних установ виходити з величини мінімальної заробітної плати, визначеної у проекті Закону України про Державний бюджет України.

Визначте, наскільки законним буде ухвалення таких рішень, якщо Закон України про Державний бюджет не набуде чинності до кінця березня.

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 4

Виконання завдань за темою 4 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі аспекти.

Зведений бюджет є сукупністю показників бюджетів, що формують у країні. Зведений бюджет розраховується на різних рівнях: держави; Автономної республіки Крим; областей; міст з районним поділом. Складові відповідних зведених бюджетів визначені ст. 6 Бюджетного кодексу України. Потрібно взяти до уваги, що в процесі обчислення доходів зведеного бюджету до уваги не беруть кошти, які переміщують між бюджетами, – міжбюджетні трансферти.

Бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року. Неприйняття Верховною Радою України Закону про Державний бюджет до 1 січня не є підставою для встановлення іншого бюджетного періоду. Державний бюджет України може бути прийнятий на інший період лише за таких особливих обставин: введення воєнного стану; оголошення надзвичайного стану в Україні. Важливо розуміти, що відсутність Закону про Державний бюджет станом на 1 січня бюджетного року обумовлює окремі особливості формування надходжень бюджету та здійснення його витрат, визначені ст. 41 Бюджетного кодексу України.

Виконуючи завдання 4.8 та 4.9, потрібно взяти до уваги, що бюджети в Україні виконують за касовим методом щодо доходів і видатків: доходи визнають у момент надходження коштів, видатки – під час сплати коштів за тим чи тим напрямом, згідно з бюджетним розписом.

Виконуючи завдання 4.5, 4.6, 4.10–4.12, слід мати на увазі, що під час виконання бюджетів можливі тимчасові касові розриви, які означають неспівпадіння у часі надходжень та витрат коштів під час загального балансування надходжень і витрат. Задля вирішення даної проблеми місцеві ради мають право користуватися коштами єдиного казначейського рахунку (в частині захищених видатків загального фонду) та отримувати позики у фінансових установах.

Порядок отримання та погашення позик на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом і бюджетом розвитку місцевого бюджету, у фінансових установах урегульовано наказом Міністерства фінансів України від 09.08.2002 р. № 627 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 03.12.2010 р. № 1511).

Механізм покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних із забезпеченням здійснення захищених видатків загального фонду, шляхом надання територіальними органами Казначейства на договірних умовах позик місцевим бюджетам за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку без нарахування відсотків за користування ними урегульований постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 року № 1204.

Виконуючи завдання 4.7, слід взяти до уваги норми Закону "Про публічні закупівлі" № 922-VIII від 25 грудня 2015 року, який визначає правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад.

Тема 5. Міжбюджетні відносини й система бюджетного вирівнювання

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Проблеми міжбюджетних відносин в Україні.
2. Світова практика міжбюджетних відносин.
3. Дотації вирівнювання у Європейській хартії про місцеве самоврядування.
4. Процедура визначення обсягів міжбюджетних трансфертів.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Поясніть, що становлять фіскальні дисбаланси та назвіть причини, які обумовлюють їх виникнення.
2. Дайте визначення сутності міжбюджетних відносин та обґрунтуйте основну мету їх регулювання.
3. Визначте склад міжбюджетних трансфертів, установлених Бюджетним кодексом України.
4. Назвіть чинники, які впливають на визначення величини базової (реверсної) дотації.
5. Обґрунтуйте сутність, порядок обчислення та застосування індексу податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці.
6. Поясніть необхідність у запровадженні, умови призначення та розподілу освітньої субвенції.
7. Опишіть чинний механізм стимулювання місцевих органів влади до нарощування доходів бюджету.
8. Назвіть, які міжбюджетні трансферти можуть установлювати між окремими місцевими бюджетами.

Тести

1. Базову дотацію для районного бюджету:
  - а) визначають величиною індексу його податкоспроможності;
  - б) надають з обласного бюджету;
  - в) використовують як інструмент вертикального вирівнювання його податкоспроможності;
  - г) спрямовують на реалізацію;
  - д) заходів із оптимізації мережі закладів охорони здоров'я.
2. Індокси податкоспроможності місцевих бюджетів не можуть змінювати й переглядати частіше ніж один раз на рік, крім таких випадків:
  - а) виділення нових або зміни статусу вже наявних адміністративно-територіальних одиниць;
  - б) зміни місцезнаходження суб'єктів господарювання – платників податків;
  - в) зміни податкового законодавства;
  - г) усі відповіді правильні.

3. Відповідно до розпису Державного бюджету України, перерахування базової та реверсної дотацій здійснюють органи Державної казначейської служби України:

- а) щоденно;
- б) щотижнево;
- в) щодавно;
- г) один раз на місяць.

4. Кошти у формі реверсної дотації підлягають передачі з бюджету міста обласного значення до Державного бюджету України, якщо значення індексу податкоспроможності міста:

- а) розрахованого за надходженнями за податком на доходи фізичних осіб, є більшим ніж 1,1;
- б) розрахованого за надходженнями за податком на прибуток підприємств, є меншим ніж 0,9;
- в) розрахованого за надходженнями за податком на доходи фізичних осіб, перебуває у межах 0,9 – 1,1;
- г) розрахованого за надходженнями за податком на доходи фізичних осіб та податком на прибуток, є меншим ніж 1,1.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

5.1. Розрахуйте індекс податкоспроможності обласного бюджету за надходженнями податку на доходи фізичних осіб, якщо такі надходження до обласного бюджету з розрахунку на одну особу – жителя області становлять 136,18 грн, а середній рівень надходження податку до всіх обласних бюджетів із розрахунку на одного жителя України – 195,42 грн.

5.2. Сума коштів, необхідна для досягнення індексом податкоспроможності бюджету міської територіальної громади за податком на доходи фізичних осіб значення 0,9, становить 147,15 тис. грн. Визначте розмір базової дотації, що має бути призначено міській раді.

5.3. Індекс податкоспроможності обласного бюджету, розрахований за податком на прибуток підприємств, становить 1,05. Визначте суму реверсної дотації, яку буде вилучено з обласного бюджету.

5.4. Обсяг затвердженої освітньої субвенції із Державного бюджету України до місцевих бюджетів становить 42,5 млрд грн. Визначте,

у якому граничному обсязі у складі зазначеної субвенції було передбачено резерв коштів для фінансування непередбачених видатків?

Рівень Б

5.5. Визначте суми міжбюджетних трансфертів для здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності території, якщо:

фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджету міста в році, що передує рокові, у якому здійснюють планування, становлять 19,146 328 млн грн;

фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб до всіх бюджетів місцевого самоврядування (окрім бюджетів міст Києва та Севастополя) становлять 32 354,6 млн грн;

кількість населення міста на 1 січня року, у якому здійснюють планування, становить 33,227 тис. осіб;

кількість населення України (крім АР Крим, м. Києва) на 1 січня року, у якому здійснюють планування, становить 40 204,4 тис. осіб.

Рівень В

5.6. Визначте суми міжбюджетних трансфертів для здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності території, якщо:

фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб до обласного бюджету в році, що передує рокові, у якому здійснюють планування, становлять 247 557,3 тис. грн;

фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб до всіх обласних бюджетів становлять 8 088,7 млн грн;

фактичні надходження податку на прибуток (окрім податку на прибуток підприємств державної власності, податку на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності) до обласного бюджету в році, що передує рокові, у якому здійснюють планування, становлять 17 400 тис. грн;

фактичні надходження податку на прибуток (окрім податку на прибуток підприємств державної власності, податку на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності) до всіх обласних бюджетів становлять 2 767,2 млн грн;

кількість населення області станом на 1 січня року, у якому здійснюють планування, становить 1 168,372 тис. осіб;

кількість населення України (крім АР Крим, м. Києва) на 1 січня року, у якому здійснюють планування, становить 38 204,4 тис. осіб.

5.7. На підставі інформації з додатків до Закону України "Про Державний бюджет України на поточний рік" визначте:

- 1) склад і структуру міжбюджетних трансфертів, призначених для надання місцевим бюджетам із Державного бюджету України;
- 2) загальну суму коштів, що передають із місцевих бюджетів до Державного бюджету України;
- 3) частку вилучених із місцевих бюджетів коштів у загальній сумі дохідної частини Державного бюджету України;
- 4) кількість бюджетів-донорів та їх частку в загальній кількості бюджетів, що мають міжбюджетні відносини з Державним бюджетом України;
- 5) першу десятку бюджетів-донорів за їх часткою в загальній сумі вилучень;
- 6) кількість бюджетів-реципієнтів та їх частку в загальній кількості бюджетів, що мають міжбюджетні відносини з Державним бюджетом України;
- 7) першу десятку бюджетів-реципієнтів за їх часткою у загальній сумі наданої місцевим бюджетам базової дотації.

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 5

Виконання завдань за темою 5 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі аспекти.

Особливе місце у системі міжбюджетних трансфертів займають трансферти, що здійснюються у порядку вирівнювання податкоспроможності адміністративно-територіальних одиниць: базова та реверсна дотації.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів здійснюють:

- 1) щодо обласних бюджетів – окремо за:
  - а) надходженнями податку на прибуток підприємств;
  - б) надходженнями податку на доходи фізичних осіб;
- 2) щодо бюджетів місцевого самоврядування – виключно за надходженнями податку на доходи фізичних осіб.

Інші доходи місцевих бюджетів не беруть участі у вирівнюванні податкоспроможності територій та, безумовно, залишаються в розпорядженні органів відповідної влади. Вирівнювання податкоспроможності бюджету м. Києва не передбачено.

В основу визначення величини базової (реверсної) дотації закладено значення індексу податкоспроможності. Індеси податкоспроможності розраховують для бюджетів місцевого самоврядування та обласних бюджетів. Індекс податкоспроможності бюджету місцевого самоврядування (обласного бюджету) є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності бюджету місцевого самоврядування (обласного бюджету) порівняно з аналогічним середнім показником за всіма бюджетами місцевого самоврядування в Україні, крім бюджетів міст Києва та Севастополя (за всіма обласними бюджетами України) у розрахунку на одну людину.

Умови здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Умови здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій

Значення індексів податкоспроможності	Міжбюджетний трансферт	Величина міжбюджетного трансферту
Менше ніж 0,9	Базова дотація	80 % від суми, необхідної для досягнення індексом податкоспроможності значення 0,9
0,9 – 1,1	Вирівнювання не здійснюють	
Більше 1,1	Реверсна дотація (вилучення коштів до державного бюджету)	50 % від суми, що перевищує значення індексу податкоспроможності 1,1

Порядок та умови надання інших міжбюджетних трансфертів визначені главою 16 Бюджетного кодексу.

Під час виконання завдання 5.4 слід взяти до уваги вимоги статті 103² Бюджетного кодексу України.

Змістовий модуль 2

Система доходів і видатків державного та місцевих бюджетів

Тема 6. Система доходів бюджету

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Прямі податки в системі доходів державного та місцевих бюджетів.
2. Непрямі податки в системі доходів державного та місцевих бюджетів.
3. Неподаткові надходження в системі доходів бюджету.
4. Власні надходження бюджетних установ у системі доходів бюджету.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Розкрийте економічну сутність та дайте класифікацію доходів бюджету.
2. Назвіть склад доходів Державного бюджету України, передбачений Бюджетним кодексом України.
3. Дайте характеристику податкових і неподаткових надходжень Державного бюджету.
4. Назвіть складові частини власних надходжень бюджетних установ та визначте особливості зарахування їх до бюджету.
5. Назвіть джерела формування доходів загального та спеціального фондів Державного бюджету України.
6. Охарактеризуйте склад доходів місцевих бюджетів.
7. Розкрийте значення міжбюджетних трансфертів як складової частини доходів місцевих бюджетів.
8. З'ясуйте та поясніть призначення бюджету розвитку місцевих бюджетів.

Тести

1. Податок на доходи фізичних осіб зараховують до бюджетів місцевого самоврядування в обсязі:
  - а) 0 % від суми зібраного на території ради податку;
  - б) 10 % від суми зібраного на території ради податку;

в) 25 % від суми зібраного на території ради податку;

г) 50 % від суми зібраного на території ради податку.

2. Установіть відповідність у вигляді комбінації цифр і літер:

1. Увізне мито є складовою частиною...	А. Неподаткових надходжень Державного бюджету України.
2. Кошти, що перераховує Національний банк України, відповідно до Закону України "Про Національний банк України", є складовою частиною...	Б. Офіційних трансфертів у складі доходів Державного бюджету України.
3. Кошти від продажу землі й нематеріальних активів є складовою частиною...	В. Податкових надходжень Державного бюджету України.
4. Надходження в межах програм допомоги Європейського Союзу є складовою частиною...	Г. Доходів від операцій із капіталом Державного бюджету України.

3. Плату за оренду майна бюджетних установ можна використовувати на:

а) господарські потреби бюджетних установ, включаючи оплату комунальних послуг і енергоносіїв;

б) утримання, облаштування, ремонт та придбання майна бюджетних установ;

в) організацію основної діяльності бюджетних установ;

г) покриття витрат, пов'язаних із організацією та наданням послуг, що надають бюджетні установи, згідно з їх основною діяльністю;

4. Такі платежі зараховують виключно до доходів спеціального фонду Державного бюджету України:

а) судовий збір;

б) військовий збір;

в) увізне мито;

г) державне мито.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

6.1. Визначте суму доходів місцевого бюджету, якщо податкові надходження становлять 2 500 млн грн, неподаткові надходження – 615 млн грн, трансферти – 1 250 млн грн, надходження від місцевих запозичень – 120 млн грн.

6.2. Унаслідок ухвалення змін до рішення про місцевий бюджет податкові надходження бюджету було збільшено на 5,3 млн грн, цільові фонди й неподаткові надходження зменшено на 1,2 та 4,1 млн грн відповідно. Як у цьому разі змінилася загальна величина доходів бюджету?

6.3. Доходи загального фонду міського бюджету становлять 314 млн грн, доходи спеціального фонду – 7,2 % від загального обсягу доходів бюджету. Визначте, у якому обсязі сформовано міський бюджет.

6.4. Підприємство перерахувало на рахунок, відкритий в органі Державної казначейської служби України 16 тис. грн податку на додану вартість. Визначте, у яких пропорціях цю суму буде розподілено казначейською службою між відповідними бюджетами.

6.5. Фізична особа сплатила через банківську установу 170 грн державного мита за видачу паспорта громадянина України для виїзду за кордон. Визначте, у яких пропорціях цю суму буде розподілено казначейською службою між відповідними бюджетами.

6.6. На рахунок міського бюджету міста обласного значення від приватного підприємства надійшло 6 тис. грн податку на доходи фізичних осіб. Визначте загальну суму податку, сплачену підприємством до бюджету.

6.7. Розрахуйте плановий обсяг власних надходжень територіального центру соціального обслуговування населення, якщо середньомісячна кількість осіб, яким було надано платні послуги в поточному році, становить 82 особи (цей показник узятий за основу розрахунків на плановий рік); середня вартість 1 години роботи соціального інспектора – 14,17 грн; середня тривалість надання послуги з розрахунку на одного споживача – 3,12 год.

Рівень Б

6.8. Додаткові обсяги виробництва підакцизної продукції у плановому році становлять:

вина ігристі – 8 500 декалітрів;

сигарети без фільтра 3 500 тис. шт.; середнє значення максимальної роздрібної ціни для пачки, що містить 20 шт. сигарет, становить 72,00 грн.

Визначте додатковий плановий обсяг надходжень акцизного податку до бюджету.

6.9. На підставі наведених далі даних визначте загальну суму власних надходжень театру.

Вихідні дані:

загальна кількість місць у глядацькій залі – 758;

комерційна місткість – 752;

кількість вистав на рік, усього – 346, у тому числі:

ранкових – 93;

вечірніх – 225;

гастрольних – 28;

заповнюваність глядацької зали, % відвідування:

на ранкових виставах – 70;

на вечірніх виставах – 68;

середня вартість одного відвідування:

на ранкових виставах – 35,00 грн;

на вечірніх виставах – 60,00 грн;

на гастрольних виставах – 100,00 грн;

кількість глядачів на гастрольних виставах – 7 200 осіб;

інші (крім продажу квитків) доходи театру:

від оренди приміщення 120 000 грн;

від реалізації програм 60 000 грн.

Розрахунки надходжень від продажу квитків здійснить із використанням форми табл. 6.

Таблиця 6

**Визначення кількості глядачів на виставах театру
та доходів від продажу квитків**

Вистави	Кількість вистав на рік	Кількість місць у глядацькій залі (комерційна місткість)	% заповнюваності зали	Кількість глядачів на одній виставі	Кількість глядачів на рік, осіб	Середня вартість одного відвідування, грн	Доходи від продажу квитків, грн
Ранкові							
Вечірні							
Гастрольні							
Разом							

6.10. На підставі планових обсягів надання сервісних послуг територіальним органом Міністерства внутрішніх справ України (табл. 7) розрахуйте планову суму власних надходжень цієї організації.

Таблиця 7

**Послуги територіального органу з надання сервісних послуг
Міністерства внутрішніх справ України (планові показники)**

Назви послуг	Обсяги надання послуг
Видача посвідчення водія на право керування транспортними засобами після закінчення навчального закладу та складення іспитів, кількість посвідчень	6 208
Видача свідоцтва про допуск транспортних засобів до перевезення небезпечних вантажів, кількість свідоцтв	145
Реєстрація транспортних засобів вітчизняного виробництва з видачею свідоцтва про реєстрацію, кількість свідоцтв	4 820
Реєстрація транспортних засобів іноземного виробництва з видачею свідоцтва про реєстрацію, кількість свідоцтв	9 632
Оформлення та видача дозволу на встановлення і використання на транспортних засобах спеціальних звукових та/або світлових сигнальних пристроїв синього чи жовтого кольору, кількість дозволів	216

6.11. На підставі наведених у табл. 8 даних розрахуйте показники динаміки та структури доходів Державного бюджету України. Визначте, як змінилися реальні показники доходів бюджету, якщо індекс-дефлятор ВВП становив: за 2020 рік – 104,3 %; за 2021 рік – 114,8 %. Зробіть висновки.

Таблиця 8

Фактичні показники доходів Державного бюджету України, млрд грн

Показники	Роки		
	2019	2020	2021
Податкові надходження	874,7	?	940,2
Неподаткові надходження	168,3	172,9	?
Доходи від операцій із капіталом	5,2	5,3	8,9
Трансферти	8,6	7,1	7,2
Цільові фонди	1,3	0,2	1,4
Усього	?	1 090,8	1 120,3

Рівень В

6.12. На підставі наведених у табл. 9 даних розподіліть надходження від платників, зареєстрованих у місті обласного значення, між відповідними бюджетами.

Таблиця 9

Вихідні дані

Складові частини надходжень	Сума, тис. грн
Податок на прибуток приватних підприємств	22,0
Податок на додану вартість	17,0
Податок на доходи фізичних осіб	9,0
Увізне мито	4,2
Податок на прибуток підприємств державної форми власності	6,0
Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом	1,0
Рентна плата за спеціальне використання води	2,0
Акцизний податок	3,5
Акцизний податок із реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів	2,7
Екологічний податок	2,4
Військовий податок	1,0
Земельний податок	3,6
Державне мито за реєстрацію місця проживання	0,2
Податок на прибуток комунальних підприємств	2,0
Збір за місця для паркування транспортних засобів	1,6
Єдиний податок із юридичних осіб	7,0
Виконавчий збір, стягнутий органами державної виконавчої служби	2,0
Судовий збір	1,6
Державне мито за видачу закордонних паспортів	1,7
Плата за ліцензії на право роздрібною торгівлю алкогольними напоями	16,0
Туристичний збір	2,3

6.13. Підприємствами за звітний період нараховано (утримано) такі податки та збори:

- 1) податок на доходи фізичних осіб;
- 2) податок на прибуток приватних підприємств;

3) екологічний податок;

4) рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів щодо деревини, заготовленої як порубок головного користування;

5) рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату).

Визначте, до яких бюджетів надійдуть кошти від зазначених платежів, якщо підприємства-платники зареєстровано в:

а) місті Києві;

б) іншому місті України.

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 6

Виконання завдань за темою 6 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі аспекти.

Доходи бюджету містять такі складові частини: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій із капіталом, офіційні трансферти (надходження від інших бюджетів, інших держав, міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі), цільові фонди. Не включаються до доходів, а є частиною надходжень бюджету такі складові, як: повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів із депозитів, надходження, унаслідок продажу/подання цінних паперів.

Потенційний склад доходів Державного бюджету визначений статтею 29 Бюджетного кодексу України; потенційний склад доходів місцевих бюджетів – статтями 64, 66, 68, 69, 69¹ та 71 Бюджетного кодексу України. Саме норми даних статей слід брати до уваги, визначаючи пропорції зарахування обов'язкових платежів до відповідних бюджетів.

Під час виконання завдання 6.8 потрібно взяти до уваги норми Податкового кодексу України, яким установлені суб'єкти та об'єкти оподаткування, ставки відповідних платежів та інші елементи податку,

що дозволить спрогнозувати надходження до бюджету за заданим податком.

Завдання 6.7, 6.9, 6.10 передбачають обчислення суми власних надходжень відповідних установ. Відповідно до тлумачень, поданих у ст. 2 Бюджетного кодексу України, власні надходження бюджетних установ – це надходження, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плату за надання послуг, виконання робіт і здійснення цільових заходів, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності. Плата за послуги, що надають бюджетні установи згідно з їхньою основною діяльністю, є складовою частиною першої групи першої підгрупи власних надходжень бюджетних установ. Суму власних надходжень бюджетної установи за загальним правилом визначають як добуток обсягів надання послуг за їхніми видами та вартості таких послуг.

Під час виконання завдання 6.11 потрібно розрахувати не лише фактичні доходи бюджету, а й доходи бюджету у порівняних цінах з метою виключення впливу цінового чинника на результати розрахунків. Для цього застосовують офіційні значення показників індексу-дефлятора ВВП, що дозволяє отримати реальні показники доходів.

Тема 7. Система видатків бюджету

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Відомча класифікація видатків бюджету.
2. Економічна класифікація видатків бюджету.
3. Функціональна класифікація видатків бюджету.
4. Розпорядники бюджетних коштів: їх права та обов'язки.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Поясніть сутність та призначення бюджетних видатків.
2. Назвіть критерії класифікації видатків бюджету.
3. Поясніть призначення та складові частини бюджетної класифікації видатків.
4. Поясніть сутність таємних та захищених видатків.
5. Поясніть, яким чином здійснюють розмежування видатків між бюджетами різних рівнів.

6. Охарактеризуйте склад видатків, що фінансують із Державного бюджету України.

7. Визначте склад і дайте характеристику видатків місцевих бюджетів.

8. Охарактеризуйте структуру видатків місцевих бюджетів.

Тести

1. Видатки спеціального фонду бюджетів:

а) не мають конкретних (закріплених) джерел фінансування;

б) фінансують за рахунок цільових доходів;

в) посідають левову (понад 75 %) частку в загальній сумі видатків;

г) передбачають у бюджетах починаючи з 2011 р.

2. Видатки районних бюджетів:

а) розподіляють на видатки, які враховують та не враховують у процесі визначення міжбюджетних трансфертів;

б) затверджують у рішеннях відповідних районних рад про районні бюджети;

в) фінансують виключно за рахунок трансфертів із Державного бюджету України;

г) затверджують рішеннями обласних рад.

3. Установіть відповідність у вигляді комбінації цифр і літер:

1. До видатків на оборону, згідно з бюджетною класифікацією, належать видатки на...	а) цивільну оборону;
2. До видатків на економічну діяльність, згідно з бюджетною класифікацією, видатки на...	б) дорожнє господарство;
3. До видатків на загальнодержавні функції, згідно з бюджетною класифікацією, належать видатки на...	в) обслуговування боргу;
4. До видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу, згідно з бюджетною класифікацією, зараховують видатки на...	г) протипожежний захист та рятування

4. Видатки на фізичну культуру і спорт фінансують із:

а) Державного бюджету України;

б) обласних бюджетів;

- в) бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів територіальних громад;
- г) бюджетів, визначених у пунктах а – в.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

7.1. Видатки спеціального фонду міського бюджету, затверджені в сумі 2 650 млн грн, становили 7,5 % видаткової частини бюджету. Визначте, у якому обсязі затверджено видатки загального фонду.

7.2. У центральній районній лікарні на 1 січня планового року є 225 ліжок. Наприкінці жовтня планового року вводять в експлуатацію новий лікувальний корпус на 75 ліжок. Кількість днів функціонування одного ліжка на рік – 320. Визначте середньорічну кількість ліжок і загальну кількість ліжко-днів.

7.3. Визначте посадовий оклад працівника бюджетної установи, який має 15-й тарифний розряд.

7.4. Видатки бюджетної установи за статтю 2111 становили 4 120,0 тис. грн. Визначте плановий обсяг видатків за статтю 2120.

7.5. Запланований обсяг споживання бюджетною установою електричної енергії визначений на рівні 114 000 кВт·год на рік. Тариф на електричну енергію для бюджетних установ становить 137,16 коп./кВт·год (із ПДВ). Визначте видатки бюджетної установи за статтю 2273.

Рівень Б

7.6. Видатки загального фонду селищного бюджету було затверджено в сумі 2 700 тис. грн, що становило 90 % усіх видатків бюджету. Після внесення змін до рішення про місцевий бюджет видатки загального фонду зросли на 5 %, порівняно з первісно затвердженим значенням, а загальний обсяг видатків було зменшено на 50 млн грн. Визначте видатки спеціального фонду на момент першого затвердження бюджету та після внесення змін до нього.

7.7. Видатки на забезпечення діяльності театру становлять: адміністративно-управлінські – 3 276 тис. грн; експлуатаційні – 6 985 тис. грн; на організацію нових постановок – 980 тис. грн. Інформацію про доходи театру наведено в умові до завдання 6.9. Використовуючи наявні дані, визначте загальну суму видатків театру та фінансовий результат його діяльності.

7.8. У дільничній лікарні на початок планового року функціонує така кількість ліжок: у пологовому відділенні – 40, хірургічному – 70, дитячому – 80, в інших – 140. Із 1 вересня, у зв'язку з перебудовою частини господарського корпусу під стаціонар, кількість ліжок збільшено: у хірургічному відділенні – до 120, дитячому – до 110, інших – до 215. Кількість днів функціонування одного ліжка на рік у відділеннях становить 317, 298, 305 і 293 дні, відповідно.

Визначте середньорічну кількість ліжко-днів у лікарні на плановий рік. Результати розрахунків подайте за формою табл. 10.

Таблиця 10

Вихідні дані

Відділення	Середньорічна кількість ліжок		Кількість днів функціонування одного ліжка	Кількість ліжко-днів
	Розрахунок	=		
Пологове				
Хірургічне				
Дитяче				
Інші				
Разом				

7.9. На підставі наведених у табл. 11 даних розрахуйте показники динаміки та структури видатків Державного бюджету України. Визначте, як змінилися реальні показники доходів бюджету, якщо індекс-дефлятор ВВП становив: за 2020 рік – 104,3 %; за 2021 рік – 114,8 %. Зробіть висновки.

Таблиця 11

Фактичні показники видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією видатків, млрд грн

Показники	Роки		
	2019	2020	2021
1	2	3	4
Загальнодержавні функції	168,5	165,9	196,4
Оборона	14,5	14,8	27,4

1	2	3	4
Громадський порядок, безпека та судова влада	?	39,2	44,6
Економічна діяльність	49,4	41,3	34,4
Охорона навколишнього природного середовища	4,1	4,6	2,6
Житлово-комунальне господарство	0,4	0,1	0,1
Охорона здоров'я	11,4	12,9	10,6
Духовний і фізичний розвиток	5,5	5,1	4,9
Освіта	30,2	?	28,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	75,3	88,5	80,6
Усього	395,7	403,6	?

7.10. На підставі інформації, наведеної в табл. 12, визначте загальну кількість лікарських відвідувань в амбулаторно-поліклінічному закладі.

Таблиця 12

Вихідні дані

Спеціальність	Кількість ставок	Норма навантаження (кількість відвідувань на годину)		Кількість годин	
		у поліклініці	удома	у поліклініці	удома
Терапія	3,5	5,0	2,0	3,0	3,0
Хірургія	1,0	9,0	1,25	5,5	0,5
Гінекологія	0,5	5,0	1,25	5,5	0,5
Педіатрія	2,5	5,0	2,0	3,0	3,0
Невропатологія	0,5	5,0	1,25	5,0	1,0
Дерматологія	0,5	8,0	1,25	5,0	1,0
Стоматологія	1,5	3,0	–	6,0	–
Офтальмологія	1,5	8,0	1,25	5,5	0,5
Отоларингологія	1,5	8,0	1,25	5,5	0,5

Визначені результати подайте за формою табл. 13.

**Визначення кількості лікарських відвідувань
в амбулаторно-поліклінічному закладі**

Спеціальність	Кількість лікарських відвідувань у закладі за один день			Кількість лікарських відвідувань за рік
	у поліклініці	удома	Разом	
Терапія				
Хірургія				
Гінекологія				
Педіатрія				
Невропатологія				
Дерматологія				
Стоматологія				
Офтальмологія				
Отоларингологія				
Усього				

Рівень В

7.11. Національний університет додатково планує у штатному розписі на поточний рік посади професора, доктора економічних наук, професора з педагогічним стажем 12 років та асистента з педагогічним стажем 2 роки. Передбачено також 15 триденних та 10 п'ятиденних відряджень, загальна кількість діб для перебування в готелях становить 70. Середню вартість проїзду в один бік визначена на рівні 360 грн. Визначте додатковий плановий обсяг видатків бюджетної установи за статтями 2111 "заробітна плата", 2120 "нарахування на оплату праці", 2250 "видатки на відрядження".

7.12. На підставі наведених у табл. 14 даних здійсніть розмежування видатків між відповідними бюджетами.

Перелік запланованих видатків у плановому році

№ п/п	Види видатків
1	2
1	Кропивницьке вище професійне училище, м. Кропивницький
2	Харківська загальноосвітня школа I – III ступенів

1	2
3	Харківський патентно-комп'ютерний коледж
4	Коротичанський ліцей (с. Коротич Харківського р-ну Харківської обл.)
5	Вільшанська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат для дітей, які потребують корекції розумового та фізичного розвитку
6	Дошкільний навчальний заклад "Бджілка" загального розвитку для дітей від 2 до 6 років (с. Утконосівка Ізмаїльського р-ну Одеської обл.)
7	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
8	Комишуваська школа соціальної реабілітації
9	Університет економіки та права "КРОК" (приватна форма власності)
10	Національний інститут раку (м. Київ)
11	Харківський міський пологовий будинок № 3
12	Одеська обласна клінічна лікарня
13	Національна опера України
14	Харківський національний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка
15	Харківська філармонія
16	Будинок культури (с. М. Рогань Харківського р-ну Харківської обл.)
17	Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого
18	Харківський академічний театр музичної комедії
19	Національний музей історії України
20	Харківська обласна бібліотека для юнацтва
21	Тернопільська міська централізована бібліотечна система
22	Одеська обласна державна адміністрація
23	Чугуївська районна державна адміністрація (Харківська область)
24	Харківська міська рада
25	Роганська селищна рада
26	Касаційний господарський суд України
27	Верховна Рада України
28	Обслуговування державного боргу
29	Обслуговування боргу Херсонської міської ради
30	Підвищення кваліфікації депутатів районної ради
31	Програми соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
32	Допомога сім'ям з дітьми
33	Додаткові виплати населенню на покриття витрат на оплату житлово-комунальних послуг (житлові субсидії населенню)
34	Харківський окружний адміністративний суд
35	Військова частина (Хмельницька область)
36	Шевченківська державна податкова інспекція Головного управління ДПС у Харківській області

Для виконання завдання слід використати макет табл. 15.

Таблица 15

Розмежування видатків між бюджетами

№ п/п	Види видатків	Державний бюджет	Обласний бюджет	Районний бюджет	Бюджет територіальної громади
1					
...					

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 7

Виконання завдань за темою 7 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі аспекти.

Видаткова частина державного та місцевих бюджетів містить видатки загального фонду, які не мають конкретних (закріплених) джерел фінансування та фінансуються за рахунок доходів загального фонду бюджету, та видатки спеціального фонду, які фінансуються за рахунок цільових доходів, визначених під конкретну мету (за рахунок доходів спеціального фонду державного бюджету). Володіння даними знаннями дозволить студентам виконати завдання 7.1 та 7.6.

Під час визначення середньорічної кількості ліжок (завдання 7.2 та 7.8) слід використовувати формулу арифметичної середньозваженої (сума кількості ліжок за кожний місяць планового року, поділена на 12 місяців). Загальну кількість ліжко-днів визначається як добуток двох показників – середньорічної кількості ліжок та кількості днів функціонування одного ліжка.

У процесі визначення суми посадового окладу працівника бюджетної установи (завдання 7.3) потрібно виходити з вимог Постанови

Кабінету Міністрів України "Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери", беручи до уваги значення величини посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1-го тарифного розряду та тарифного коефіцієнту працівника відповідного розряду.

Під час виконання завдання 7.4 слід розуміти, що коду 2111 економічної класифікації видатків і кредитування бюджету відповідає стаття видатків "заробітна плата". За кодом 2120 "нарахування на оплату праці" відображають суму нарахувань відповідно до вимог Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" виходячи з базової ставки нарахувань, встановленої названим законом.

У процесі виконання завдання 7.5 слід взяти до уваги, що коду 2273 економічної класифікації видатків і кредитування бюджету відповідає стаття видатків "оплата електроенергії". Витрати на споживання бюджетною установою електричної енергії визначаються як добуток запланованого обсягу споживання електроенергії та затвердженої величини тарифу на електроенергію.

Інформація про складові витрат театру (завдання 7.7) з урахуванням визначених за результатами виконання завдання 6.9 доходів театру дасть змогу обчислити фінансовий результат діяльності театру та визначити джерела його дофінансування. Загальна величина витрат театру визначається як сума адміністративно-управлінських та експлуатаційних витрат, витрат на організацію нових постановок.

Під час виконання завдання 7.9 потрібно розрахувати не лише фактичні видатки бюджету, а й видатки бюджету у порівняних цінах з метою виключення впливу цінового чинника на результати розрахунків. Для цього застосовують офіційні значення показників індексу-дефлятора ВВП, що дозволяє отримати реальні показники видатків.

У процесі обчислення загальної кількості лікарських відвідувань в амбулаторно-поліклінічному закладі (завдання 7.10) потрібно виходити з наявної кількості ставок, норми навантаження та кількості робочих днів у році, за винятком святкових, вихідних і днів чергової відпустки, за всіма спеціальностями.

Під час визначення видатків на оплату праці науково-педагогічних працівників слід виходити з вимог таких нормативних документів:

Постанови Кабінету Міністрів України "Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери", постанови Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 року № 36 "Про підвищення посадових окладів науково-педагогічних працівників", ст. 59 Закону України "Про вищу освіту" № 1556-VII від 1 липня 2014 року, ст. 61 Закону України "Про освіту" № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року.

Видатки за ст. 2120 визначаються відповідно до поданих вище рекомендації щодо виконання завдання 7.4.

Під час визначення граничних сум видатків на відрядження слід виходити з вимог постанови Кабінету Міністрів України "Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів" від 2 лютого 2011 року № 98.

Для виконання завдання 7.12 слід орієнтуватися на гл. 14 Бюджетного кодексу України, якою визначено базові засади розмежування видатків між державним та місцевими (за їх видами) бюджетами.

Тема 8. Видатки бюджету на економічну діяльність держави та науку

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Структура видатків бюджетів на розвиток економіки.
2. Фінансова підтримка окремих галузей економіки.
3. Пріоритетні напрями розвитку науки й техніки.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Обґрунтуйте необхідність у видатках на розвиток економіки.
2. Назвіть основні засоби регулювального впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання.
3. Охарактеризуйте видатки бюджету на розвиток сільськогосподарської галузі.
4. Визначте склад видатків Державного бюджету України на паливно-енергетичний комплекс та розвиток нафтогазової галузі.

5. Назвіть основні критерії конкурсного відбору інвестиційних програм для отримання фінансування з Державного фонду регіонального розвитку.

6. Охарактеризуйте цілі державної політики в науковій і науково-технічній діяльності.

7. Визначте пріоритетні напрями розвитку науки й техніки в Україні.

8. Опишіть, у який спосіб здійснюють бюджетне фінансування науки.

Тести

1. Державний фонд регіонального розвитку:

а) створено у складі загального фонду державного бюджету;

б) передбачено в обсязі не менше ніж 1 % прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період;

в) кошти Фонду спрямовують на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку та відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів;

г) усі відповіді правильні.

2. Метою розроблення державних цільових програм є:

а) сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць;

б) забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу;

в) забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для вирішення найважливіших проблем;

г) усі відповіді правильні.

3. Джерелами фінансування наукової й науково-технічної діяльності в Україні є:

а) кошти бюджетів;

б) гранти;

в) кошти замовників;

г) усі відповіді правильні.

4. Формами безпосередньої фінансової підтримки суб'єктів економіки можуть бути:

- а) пільгове оподаткування;
- б) бюджетні асигнування;
- в) надання відстрочок повернення отриманих кредитів;
- г) ужиття державою заходів щодо зниження монопольних цін на сировину та матеріали.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

8.1. Очікуваний обсяг видобутку вугілля вугледобувним підприємством ДП "Львіввугілля" становить у плановому році 1,8 млн т. Потенційно можливий обсяг видобутку, виходячи з наявних виробничих потужностей, становить 2,3 млн т. Очікувані збитки підприємства у плановому році визначено на рівні 125,6 млн грн. На який максимальний обсяг бюджетної підтримки може розраховувати підприємство за програмою "Державна підтримка вугледобувних підприємств на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції"?

8.2. Планові видатки на реалізацію місцевої програми соціально-економічного розвитку регіону становлять 2 350 тис. грн, фактичні видатки – 2 320 тис. грн, касові видатки – 2190 тис. грн. Якою є сума заборгованості місцевого бюджету перед головним розпорядником коштів за бюджетною програмою?

8.3. Вартість придбаного сільськогосподарським підприємством "Лан" зернозбирального комбайну вітчизняного виробництва становить 2 200 тис. грн (у тому числі ПДВ). На яку компенсацію з бюджету зазначених витрат може претендувати підприємство за умови передбачення в Державному бюджеті України коштів на фінансування програми часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва?

Рівень Б

8.4. Початково затверджені планові видатки Державного бюджету України на розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загальногo користування становили 2 965 млн грн. У липні поточного року їх обсяг було зменшено на 8 %. Сума заборгованості Державного бюджету України

перед головним розпорядником коштів – Державним агенством автомобільних доріг України – на кінець звітного року становила 2,3 млн грн. Визначте річну суму касових видатків агенства, якщо сума фактичних видатків становила 97 % від планової величини.

8.5. Підприємство отримало кредит під інвестиційний проєкт у сумі 20 000 грн на термін 3 роки під 18 % річних. Основну суму кредиту слід погашати однаковими сумами наприкінці кожного року, відсотки нараховують на непогашений залишок основної суми. Держава компенсує позичальникові 60 % облікової ставки НБУ. За прогнозами фахівців, облікова ставка НБУ становитиме протягом першого-другого років користування кредитом 12 %, у третьому році 10 %. Фактично облікова ставка НБУ становила: 1 рік – 12 %, 2 рік – 15 %, 3 рік – 14 %.

Складіть графік погашення кредиту та визначте загальну суму видатків держави за цим кредитом і додаткові видатки (суму економії) бюджетних коштів унаслідок зміни фактичного рівня облікової ставки НБУ, порівняно з очікуваною.

8.6. Підприємство отримало кредит під інвестиційний проєкт у сумі 18 000 грн на термін 3 роки під 16 % річних. Кредит слід погашати однаковими сумами наприкінці кожного року, відсотки нараховують на непогашений залишок основної суми. Держава компенсує позичальникові 45 % облікової ставки НБУ. За прогнозами фахівців, облікова ставка НБУ становитиме в першому році користування кредитом 10 %, другому – 11 %, третьому році – 12 %. Фактично облікова ставка НБУ становила: 1 рік – 12 %, 2 рік – 10 %, 3 рік – 12 %.

Складіть графік погашення кредиту та визначте загальну суму видатків держави за цим кредитом і додаткові видатки (суму економії) бюджетних коштів унаслідок зміни фактичного рівня облікової ставки НБУ, порівняно з очікуваною.

8.7. Вартість обладнання, придбаного на умовах фінансового лізингу, становила 2 300 тис. грн. Термін лізингу – 8 років. Авансовий платіж – 20 % від вартості предмета лізингу. Залишкова вартість обладнання після закінчення терміну лізингу – 25 % від первісної вартості. Плата за використовувані лізингодавцем кредитні ресурси – 24 %. Одноразова комісія – 1 % від суми кредитних коштів, які залучають для придбання предмета лізингу. Лізингові платежі здійснюють за класичною схемою. Періодичність здійснення платежів – щоквартальна. Держава компенсує лізингоотримувачу 50 % вартості кредитних ресурсів та 20 % разової

комісії. Складіть графік лізингових та визначте загальну суму видатків держави за цією угодою.

8.8. Виконайте попереднє завдання, беручи до уваги, що погашення лізингових платежів здійснено за схемою ануїтетних платежів.

Рівень В

8.9. Підприємство отримало кредит у сумі 18 000 грн на термін 3 роки під 22 % річних. Кредит слід погашати за схемою ануїтетних платежів наприкінці кожного місяця, відсотки нараховують на непогашений залишок основної суми. Держава компенсує позичальникові 50 % ставки за кредитом. Не розробляючи графік погашення кредиту, визначте загальну суму видатків бюджету за цією статтею.

8.10. Підприємство отримало кредит у сумі 120 000 грн на термін 8 місяців під 24 % річних. Кредит слід погашати за схемою ануїтетних платежів наприкінці кожного місяця, відсотки нараховують на непогашений залишок основної суми. Протягом третього та шостого місяців жодні платежі не проводять. Держава компенсує позичальникові 35 % ставки за кредитом. Визначте загальну суму видатків бюджету за цією статтею.

8.11. На підставі звітних даних Державної казначейської служби України проаналізуйте склад і структуру видатків на розвиток економіки за останні 3 роки. Зробіть висновки.

8.12. На підставі звітних даних Державної казначейської служби України проаналізуйте склад і структуру видатків на науку за останні 3 роки. Зробіть висновки.

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 8

Виконання завдань за темою 8 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі аспекти.

Виконання завдання 8.1 вимагає роботи студентів з постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткового покриття

витрат вугледобувних підприємств, що включаються до собівартості готової товарної вугільної продукції" від 21 лютого 2017 року № 92.

Правильне виконання завдань 8.2 та 8.4 вимагає чіткого розуміння різниці між поняттями "фактичні видатки" та "касові видатки" бюджетних установ. Фактичні видатки – це дійсні видатки установ, які підтверджено відповідними документами, незалежно від того, було їх уже оплачено чи ні. Касовими видатками вважають усі суми, отримані до каси бюджетної установи або перераховані установою з рахунків в органах Державної казначейської служби України чи банках.

Потенційну суму часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва відповідно до умови завдання 8.3 студенти мають розрахувати, орієнтуючись на норми постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва" від 1 березня 2017 року № 130.

Під час виконання завдань 8.4 – 8.10 слід використовувати знання, отримані студентами у процесі опанування навчальної дисципліни "Фінансова математика", використовуючи формули простих та складних відсотків та ануїтетних платежів. Графік погашення позики містить, зокрема, такі розділи: "№ платежу", "непогашений залишок за позикою", "основна сума позики до сплати", "відсотки до сплати", "разом до сплати", "сума бюджетної компенсації".

Завдання 8.11 та 8.12 виконуються із залученням даних річної звітності Державної казначейської служби про виконання державного бюджету України за останні три звітні роки, розміщених на сайті за посиланням: <http://treasury.gov.ua>.

Тема 9. Видатки бюджету на соціальний захист населення й соціальну сферу

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Нормативні документи, які регулюють надання соціальної допомоги та їх загальна характеристика.
2. Розмежування видатків на соціальний захист населення і соціальну сферу між бюджетами.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Охарактеризуйте сутність та значення системи соціального захисту.
2. Визначте основні напрями соціального захисту населення в Україні, джерелом фінансування яких є кошти бюджету.
3. Охарактеризуйте склад і порядок фінансування видатків бюджету на освіту.
4. Охарактеризуйте склад і порядок фінансування видатків бюджету на охорону здоров'я.
5. Охарактеризуйте склад і порядок фінансування видатків бюджету на культурно-освітні заклади.
6. Охарактеризуйте склад і порядок фінансування видатків бюджету на засоби масової інформації.
7. Охарактеризуйте склад і порядок фінансування видатків бюджету на фізичну культуру та спорт.
8. Охарактеризуйте сутність та призначення кошторисного фінансування.

Тести

1. Основними напрямками соціального захисту в Україні (за рахунок коштів бюджетів) є:
  - а) соціальні виплати у зв'язку з малозабезпеченістю та гарантовані державою виплати на дітей;
  - б) виплати, призначені для компенсації втрачених громадянами доходів;
  - в) соціальна допомога та соціальні гарантії для окремих категорій громадян;
  - г) усі відповіді правильні.
2. Значення показників рівнів забезпечення прожиткових мінімумів беруть до уваги під час розрахунків:
  - а) суми субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг;
  - б) суми державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям;
  - в) суми допомоги на дітей одиноким матерям;
  - г) суми допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.

3. Джерелами індексації грошових доходів населення є:

- а) кошти бюджетів;
- б) кошти соціальних фондів;
- в) власні кошти підприємств;
- г) усі відповіді правильні.

4. За яким із наведених далі напрямів бюджетні видатки мають здійснювати у межах не нижчих за 10 % від національного доходу:

- а) охорона здоров'я;
- б) освіта;
- в) культура та мистецтво;
- г) правильні відповіді а та б.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

9.1. Коефіцієнт доходу сім'ї, розрахований, відповідно до Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, становив 0,976. Визначте відсоток платежу за житлово-комунальні послуги, що має здійснювати сім'я.

9.2. Сім'я у складі: працездатна мати та дитина 8 років претендують на отримання допомоги малозабезпеченим сім'ям. Визначте рівень забезпечення прожиткового мінімуму на цю сім'ю.

9.3. Сім'я у складі 4 осіб претендує на отримання субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг. Площа квартири, у якій зареєстровані та проживають члени сім'ї, становить 96,8 м². Визначте, у межах якої площі сім'я може претендувати на відшкодування квартирної плати.

9.4. Визначте соціальний норматив житла для надання субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг на сім'ю з однієї особи.

9.5. 17 березня поточного року в сім'ї народилася дівчинка – хлопчик і дівчинка. Визначте право сім'ї на отримання допомоги на народження дітей, її розмір, терміни та порядок отримання.

9.6. 20-річна дівчина, студентка університету за контрактом, звернулася до управління праці та соціального захисту населення за місцем реєстрації та подала необхідні документи для призначення допомоги

у зв'язку з вагітністю і пологами. Визначте, яким буде рішення уповноваженого органу, та у якій сумі (за умови позитивного рішення) буде призначено цей вид допомоги заявниці.

9.7. 9-річний хлопець, інвалід із дитинства I групи, живе разом із батьками та потребує постійного догляду. На який розмір допомоги від держави може претендувати сім'я в цій ситуації?

Рівень Б

9.8. Сім'я у складі: батько, мати, троє дітей у віці 4, 6 та 10 років претендують на отримання допомоги малозабезпеченим сім'ям. Необхідний пакет документів підготовлений та поданий до управління праці та соціального захисту населення. Яким буде рішення уповноваженого органу та у якій сумі (за умови позитивного рішення) буде призначено допомогу, якщо сукупний дохід сім'ї за шість місяців, які передують місяцю звернення за допомогою, становив 84 720 грн.

9.9. Молода сім'я (чоловік і дружина) зареєстровані та проживають у квартирі площею 52,6 м². Споживання комунальних послуг здійснюють у межах нормативів споживання. Місячна плата за житлово-комунальні послуги 2 987,60 грн. Визначте право сім'ї на отримання субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг з початку опалювального сезону та її розмір, якщо доходи сім'ї за I та II квартали поточного календарного року становлять:

чоловік – заробітна платня 56 800 грн; відсотки від розміщення коштів на депозитах – 2 300 грн;

дружина – заробітна плата 48 460 грн.

9.10. Фізична особа-підприємець, що є платником єдиного податку першої групи зареєстрований та проживає у квартирі площею 41,2 м². Місячна плата за житлово-комунальні послуги: фактична – 1 718,30 грн, у межах нормативів споживання 1 575,20 грн. Визначте право громадянина на отримання субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг та її розмір.

9.11. У травні поточного року за призначенням допомоги на дітей одиноким матерям у розмірі, що перевищує мінімальний, звернулася жінка, яка виховує неповнолітню доньку. Середньомісячний сукупний дохід сім'ї за 6 місяців, які передують місяцю звернення за допомогою, становить 7 850 грн. Яким буде рішення уповноваженого органу?

9.12. 18 березня поточного року Миколайчук А. С. звертається до управління праці й соціального захисту населення як опікун 9-річної дитини із заявою про призначення допомоги на дитину. Доходи на дитину (пенсія, стипендія, державна допомога) за попередні шість календарних місяців не нараховувалися. Яким буде рішення уповноваженого органу?

Рівень В

9.13. Склад сім'ї: мати, батько, донька 12 років і два сини-близнюки 5 років. Середньомісячний сукупний дохід сім'ї становить 8 850 грн. Підготовлено та подано документи на призначення житлової субсидії.

Довідково: площа двокімнатної квартири становить 46,8 м²; плата за комунальні послуги (згідно з нормативами) 2 767 грн, фактично – 2 795 грн.

Через місяць після ухвалення рішення щодо призначення житлової субсидії сім'я звертається за призначенням допомоги малозабезпеченим сім'ям. Визначте право сім'ї на одержання обох видів допомоги та їхній розмір.

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 9

Виконання завдань за темою 9 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають керуватися нормами таких нормативних документів:

у процесі обчислення сум житлових субсидій – Положенням про порядок призначення житлових субсидій, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 року № 848 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 року № 807), постановою Кабінету Міністрів України "Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії" від 27 липня 1998 року № 1156;

під час обчислення допомоги малозабезпеченим сім'ям – Законом України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" від 1 червня 2000 року № 1768-III;

під час обчислення сум допомоги сім'ям з дітьми, зокрема допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами, допомоги у разі народження дитини, допомоги у разі усиновлення дитини, допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомоги на дітей одиноким матерям – Законом України "Про державну соціальну допомогу сім'ям з дітьми" № 2811-XII від 21 листопада 1992 року;

під час обчислення соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю – Законом України "Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю" від 16 листопада 2000 року № 2109-III.

Тема 10. Видатки бюджету на оборону та управління

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Структура видатків бюджету на управління.
2. Видатки на національну оборону: досвід зарубіжних країн.
3. Національна оборона України: нові підходи до фінансування видатків.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Назвіть та охарактеризуйте основні нормативні документи, якими урегульовано базові засади оборони в Україні.
2. Визначте склад видатків на оборону.
3. Назвіть основні напрями витрачання коштів щодо військової та цивільної оборони та порядок їх фінансування.
4. Визначте необхідність у формуванні Державного матеріального резерву та його порядок.
5. Назвіть склад бюджетних видатків на державне управління, правоохоронну та міжнародну діяльність.
6. Визначте перелік основних видатків на громадський порядок та безпеку.
7. Назвіть основні органи в системі забезпечення громадського порядку та безпеки в Україні.
8. Охарактеризуйте порядок розмежування видатків на управління між бюджетами та порядок їх фінансування.

Тести

1. Пріоритетними напрямками фінансування потреб оборони є:

а) проведення інтенсивної бойової підготовки військових частин та підрозділів сил оборони;

б) реалізація державного оборонного замовлення, ураховуючи пріоритетність закупівель і розроблення нових зразків озброєння та військової техніки;

в) реалізація соціальних і правових гарантій військовослужбовців та членів їх сімей;

г) усі відповіді правильні.

2. Загальний обсяг видатків на оборону має становити:

а) не менше від трьох відсотків запланованого обсягу ВВП на відповідний рік;

б) не менше від п'яти відсотків запланованого обсягу ВВП на відповідний рік;

в) не менше від трьох відсотків запланованого обсягу національного доходу на відповідний рік;

г) не менше від п'яти відсотків запланованого обсягу національного доходу на відповідний рік.

3. Фінансування яких із наведених видатків слід здійснювати виключно за рахунок Державного бюджету України:

а) проведення виборів;

б) обслуговування боргу;

в) фіскальна діяльність;

г) протипожежний захист.

4. Судову владу в Україні слід фінансувати за рахунок коштів:

а) виключно Державного бюджету України;

б) державного та обласних бюджетів;

в) обласних бюджетів;

г) Державного бюджету України та бюджетів міст.

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

10.1. Видатки на оборону у Зведеному бюджеті держави становили 45,1 млрд грн. Визначте, яку суму видатків заплановано за рахунок коштів Державного бюджету України.

10.2. Планові надходження від реалізації матеріальних цінностей державного резерву визначено в сумі 623,5 млн грн, планова сума накопичення матеріальних цінностей у державному матеріальному резерві становить 561,1 млн грн. Визначте додаткову потребу в коштах (вивільнення коштів) Державного бюджету України за операціями формування державного резерву.

Рівень Б

10.3. На підставі наведених у табл. 16 даних розрахуйте та порівняйте планові та фактичні видатки Державного управління справами за кодами програмної класифікації видатків 0301050 "Виготовлення державних нагород та пам'ятних знаків" та 0301460 "Виплата Державних премій України". Визначте суми економії (перевитрачання) бюджетних коштів.

Таблиця 16

Видатки Державного управління справами

Показники	Значення показників	
	план	факт
Кількість виготовлених державних нагород, пам'ятних знаків та атрибутів до них, од.	18 980	20 644
Середня вартість виготовлення державних нагород, пам'ятних знаків та атрибутів до них, грн	120,3	110,5
Присуджено Національних премій України імені Тараса Шевченка, од.	5	5
Присуджено Державних премій України в галузі освіти, од.	5	–
Розмір Національної премії України імені Тараса Шевченка, тис. грн	260,0	260,0
Розмір Державної премії України в галузі освіти, тис. грн	100,0	100,0

Рівень В

10.4. Проаналізуйте склад і структуру видатків Державного бюджету України на оборону на плановий рік. Визначте головних розпорядників бюджетних коштів, назвіть основні програми, за якими передбачено

фінансування, проаналізуйте структуру видатків за функціональною ознакою.

10.5. Проаналізуйте склад і структуру видатків державного бюджету України на управління на плановий рік. Визначте головних розпорядників бюджетних коштів, назвіть основні програми, за якими передбачено фінансування, проаналізуйте структуру видатків за функціональною ознакою.

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 10

Виконання завдань за темою 10 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі рекомендації.

У процесі виконання завдання 10.1 слід взяти до уваги, що джерела фінансування оборони визначені нормами Закону України "Про оборону України" № 1932-XII від 06.12.1991 р., статтею 87 Бюджетного кодексу України.

Виконуючи завдання 10.2, слід взяти до уваги, що державний резерв є особливим державним запасом матеріальних цінностей, призначених для забезпечення потреб України в особливий період; надання державної підтримки окремим галузям народного господарства, підприємствам, установам та організаціям.

Додаткова потреба в коштах за операціями формування державного резерву є позитивною різницею між сумою надходжень, отриманих від реалізації матеріальних цінностей, і сумою накопичень до державного резерву. Від'ємне значення цього показника свідчить про величину вивільнення коштів державного резерву.

Виконуючи завдання 10.3, слід розрахувати абсолютні відхилення фактичних показників виконання видатків за поданими програмами від планових, обчислити рівні виконання фактичних показників, визначити суми економії та перевитрат бюджетних коштів.

Виконання завдань 10.4 та 10.5 передбачає роботу студентів з додатком 3 до Закону України про державний бюджет України на плановий

рік. За результатами проведеного дослідження робляться висновки про стан фінансування оборони та державного управління.

Тема 11. Видатки бюджету на обслуговування державного боргу

Перелік питань для самостійного опрацювання студентами

1. Запозичення місцевих бюджетів.
2. Правова база управління державним боргом України.
3. Наслідки неплатоспроможності держави.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Дайте визначення сутності державного (місцевого) боргу.
2. Назвіть причини виникнення та нарощування суми державного (місцевого) боргу.
3. Назвіть та охарактеризуйте функції державного боргу.
4. Назвіть причини виникнення гарантованого державою (органами місцевої влади) боргу.
5. Визначте умови надання державних (місцевих) гарантій.
6. Охарактеризуйте сучасний стан державного та гарантованого державою боргу.
7. Назвіть індикатори боргової безпеки держави та визначте їх порогові значення.
8. Охарактеризуйте наявний рівень боргового навантаження на Україну.

Тести

1. Кошти на виконання гарантійних зобов'язань, наданих міськими радами із платежів, за якими ще не настав гарантійний випадок, мають бути передбачені в рішенні про міський бюджет:
  - а) в обсязі, що становить не менше ніж 25 % сум платежів за цими договорами;
  - б) в обсязі, що становить не менше ніж 50 % сум платежів за цими договорами;

в) в обсязі, що становить не менше ніж 90 % сум платежів за цими договорами;

г) такі кошти в бюджеті не передбачають.

2. Установіть відповідність у вигляді комбінації цифр і літер:

1. Гарантований територіальною громадою міста борг – це...	А. Загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями.
2. Гарантований державою борг – це...	Б. Загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають унаслідок державного запозичення.
3. Державний борг – це...	В. Загальна сума боргових зобов'язань територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають унаслідок місцевого запозичення.
4. Місцевий борг – це...	Г. Загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено місцевими гарантіями

3. Видатки місцевого бюджету на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати:

а) 10 % видатків місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планують обслуговування місцевого боргу;

б) 15 % доходів загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планують обслуговування місцевого боргу;

в) 10 % видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планують обслуговування місцевого боргу;

г) 20 % видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планують обслуговування місцевого боргу.

4. Який із наведених далі показників не може перевищувати 60 % річного номінального обсягу ВВП України:

а) загальний обсяг державного боргу на кінець бюджетного періоду;

б) загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду;

в) валовий зовнішній борг України;

г) загальний обсяг внутрішнього боргу України?

Завдання для самостійного вирішення

Рівень А

11.1. 28 травня 2021 року Міністерство фінансів України здійснило виплату купонного доходу за облігаціями зовнішньої державної позики 2016 року випуску. Загальна сума платежу становила 48,5 млн дол. США. Офіційний курс долара США станом на 28 травня становив 21,04 грн. Цього ж дня здійснено погашення облігацій внутрішньої державної позики 2011 року випуску на суму 250 млн грн. Визначте, яку із зазначених сум буде відображено у складі видатків Державного бюджету України, а яку – у складі фінансування.

11.2. У лютому поточного року Міністерство фінансів України здійснило випуск облігацій зовнішньої державної позики в розмірі 1,5 млрд доларів США з терміном погашення через 10 років за відсотковою ставкою 2,5 % річних. Офіційний курс долара США на дату емісії облігацій становив 27,07 грн. Цього ж місяця перераховано кошти ПАТ "Державний ощадний банк України" для виплати купонного доходу за казначейськими зобов'язаннями в сумі 20,3 млн грн. Визначте, яку із зазначених сум буде відображено у складі видатків Державного бюджету України, а яку – у складі фінансування.

11.3. Міністерство фінансів України здійснило випуск казначейських зобов'язань на подавця в документарній формі в кількості 100 000 штук номінальною вартістю 1 000 гривень із терміном обігу 24 місяці. Загальна кількість реалізованих казначейських зобов'язань становила 92 % від

обсягу емісії. Визначте, які кошти надійдуть до Державного бюджету України внаслідок цієї операції та якою буде загальна сума видатків на обслуговування цього боргу, якщо відсоткову ставку за казначейськими зобов'язаннями встановлено на рівні 8 % річних.

11.4. Сума бюджетного дефіциту становила 28 млрд грн. Джерелами фінансування визначено надходження від приватизації державного майна в сумі 7 млрд грн, повернення бюджетних коштів із депозитів у сумі 2,5 млрд грн. В якому обсязі буде заплановано бюджетні запозичення, якщо в цьому ж бюджетному році буде здійснено погашення раніше отриманих позик у сумі 16 млрд грн, а інших складових частин фінансування не передбачено.

11.5. 21 червня 2015 року держава здійснила емісію облігацій внутрішньої державної позики в кількості 100 тис. шт. номінальною вартістю 1 000 грн. Термін погашення облігацій 20 червня 2021 року. Терміни сплати відсотків 20 грудня 2020 року та 20 червня 2021 року. Установлений рівень доходності за облігаціями 17,5 % річних. Визначте видатки на обслуговування державного боргу у 2020 році за цією операцією.

11.6. Станом на 1 січня поточного року величина державного боргу, номінованого в доларі США, становила 29 млрд дол. США; станом на 1 лютого цей борг скоротився на 1 млрд дол. Визначте, як змінилася в цьому разі величина еквівалентного боргу, розрахованого у гривнях, якщо офіційний курс гривні до долара США станом на 1 січня становив 17,85 грн за 1 дол. США, а на 1 лютого – 22,15 грн за 1 дол. США.

11.7. Планові видатки міського бюджету становлять 460 млн грн, у тому числі видатки спеціального фонду – 23,2 млн грн. У якому максимальному обсязі у плановому році можуть бути затверджені видатки на обслуговування місцевого боргу?

11.8. Величина гарантованого державного боргу, номінованого у японській єні, станом на 1 лютого 2021 року становила 5 млн японських єн. Офіційний курс гривні до японської єни станом на 1 лютого становив 0,137 грн за 1 єну. До кінця року ця заборгованість залишилася незмінною. Як змінилася величина гривневого еквівалентного боргу за цією позицією, якщо в період із 1 лютого до 31 грудня українська гривня девальвувала на 21,5 % ?

Рівень Б

11.9. Проаналізуйте структуру державного та гарантованого державою боргу в аспекті валют погашення (табл. 17).

**Величина державного та гарантованого державою боргу
станом на 30 вересня 2021 року**

Борги за валютами погашення	Млн грош. од.	Офіційні курси іноземних валют до гривні
долар США	21 861,0	21,528
євро	1 950,9	24,119
канадський долар	165,5	16,080
СПЗ	4 553,7	30,241
японська єна	20 701,2	0,179
гривня	376 145,4	–

За результатами розрахунків зробіть висновки.

11.10. На підставі наведених у табл. 18 даних визначте:

- а) суму державних запозичень на плановий рік;
- б) суму державного боргу на кінець року.

Вихідні дані

Показники	Значення показників, млрд грн
Сума державного боргу на початок року	826,5
Доходи державного бюджету – усього	400,7
Видатки державного бюджету – усього	462,4
Надання кредитів із бюджету	6,3
Повернення кредитів до бюджету	5,8
Видатки на обслуговування державного боргу протягом року	39,4
Запланована сума надходжень від приватизації державного майна	8,5
Придбання цінних паперів протягом року	1,3
Продаж цінних паперів протягом року	1,8
Розміщення бюджетних коштів на депозитах	2,4
Погашення державного боргу протягом року	17,8

11.11. Середньозважений курс гривні до долара США за календарний місяць, який передував місяцю, у якому здійснювали первинне розміщення облігацій із індексованою вартістю, становив 27,36 грн/дол. США. Середньозважений курс гривні до долара США за календарний місяць, який передував місяцю, у якому здійснювали погашення таких облігацій, становив 28,17 грн/дол. США. Визначте додаткові втрати (вигоди) Державного бюджету України від емісії облігацій, якщо обсяг емісії становив 10 000 шт. за номіналом 1 000 грн. Зробіть висновки.

11.12. Піврічні платежі міської ради за облігаціями місцевої позики, заплановані на 28 лютого та 31 серпня становлять 250 тис. євро кожний. Офіційний курс гривні до євро станом на 1 січня становив 19,233 грн/євро. Які видатки слід запланувати в розписі міського бюджету на лютий та серпень планового року, якщо, згідно з очікуваннями, протягом січня – лютого національна грошова одиниця девальвує на 36 %, а протягом березня – серпня – ревальвує на 24 %?

За результатами розрахунків зробіть висновки.

Рівень В

11.13. 18 січня 2021 року держава здійснила емісію довготермінових амортизаційних облігацій у кількості 200 тис. шт. номінальною вартістю 1 000 грн. Терміни сплати відсотків 18 січня, 18 квітня, 18 липня, 18 жовтня щороку, починаючи з 18 квітня 2021 року. Визначте щорічні видатки та витрати Державного бюджету України, пов'язані з емісією облігацій за період їх обігу (2021 – 2031 рр.).

11.14. Інформацію про державний борг України станом на 1 січня 2021 року наведено в табл. 19.

Таблиця 19

Величина державного боргу станом на 1 січня 2021 року (умовні дані)

Борги за валютами погашення	Млн грош. од.	Офіційні курси іноземних валют до гривні
долар США	29 850	15,769
євро	2 500	19,233
СПЗ	6 100	22,844
гривня	375 400	–

У 2021 р. відбулися такі операції:

а) проведено емісію облігацій внутрішньої державної позики на суму 520 млн грн. Дата розміщення 16.03.2021 р. Виплата купона: 16.03, 16.06, 16.09 та 16.12 щороку, починаючи з 16.06.2021 р. Дохідність облігацій 14,5 % річних. Погашення облігацій слід здійснювати 16.03. 2026 р.;

б) здійснено виплату купонного доходу за облігаціями зовнішньої державної позики 2018 – 2019 рр. випуску. Загальна сума платежу становила 78 млн дол. США (середньозважений курс долара 22,39 грн/дол. США);

в) здійснено виплату купонного доходу за облігаціями внутрішньої державної позики 2010 – 2012 рр. випуску, номінованими у гривнях. Загальна сума платежу становила 4,3 млрд грн;

г) здійснено виплату доходу за купонами казначейських зобов'язань у сумі 26 млн дол. США (середньозважений курс долара 21,19 грн/дол. США);

д) проведено погашення випущених в 2019 р. казначейських зобов'язань на суму 100 млн дол. США;

е) здійснено виплату купонного доходу за облігаціями внутрішньої державної позики 2011 р. випуску, номінованими у євро. Загальна сума платежу становила 37,5 млн євро (середньозважений курс євро 26,15 грн/євро);

є) проведено погашення облігацій емісії 2011 року, номінованих у євро, на суму 2 500 млн євро;

ж) здійснено сплату відсотків за користування кредитними ресурсами Міжнародного валютного фонду в сумі 305,2 млн СПЗ;

з) отримано 500 млн євро від Європейського інвестиційного банку.

Визначте:

а) розмір державного боргу на 31.12.2021 р. у гривневому еквіваленті та в аспекті валют погашення, якщо врахувати, що протягом року українська гривня девальвувала: щодо американської валюти на 32 %, щодо євро – на 30,5 %, щодо СПЗ – на 32,3 %;

б) видатки бюджету на обслуговування боргу у 2021 році.

Зробіть висновки.

11.15. Планові видатки загального фонду бюджету м. Києва на 2021 рік становлять 20 млрд грн. На початок року місто має позику в сумі 15 млрд грн із відсотковою ставкою 12 % річних та терміном погашення у 2025 році.

Яку максимальну суму п'ятирічної позики під 14 % річних можна запланувати на 2021 рік, якщо плановий обсяг надходжень до бюджету

розвитку (без урахування надходжень від позик) у 2023 та 2024 рр. становить, відповідно, 5 та 7 млрд грн?

11.16. Виконайте завдання 11.15, якщо наведена інформація про надходження і витрати стосується бюджету міста Одеси.

11.17. Визначте значення інтегрального показника рівня боргової безпеки України, якщо:

а) відношення обсягу державного й гарантованого державою боргу до ВВП становить 42 %;

б) відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП становить 74 %;

в) середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку становить 16,5 %;

г) значення індексу EMBI становить 836,00;

д) відношення величини офіційних міжнародних резервів до величини валового зовнішнього боргу становить 22 %.

Зробіть обґрунтовані висновки.

Методичні рекомендації до виконання завдань за темою 11

Виконання завдань за темою 11 передбачає попередній перегляд студентами особистих конспектів лекції з обов'язковим ознайомленням з наявними матеріалами за темою, поданими у підручнику "Бюджетна система", підготовленому Юшком С. В. (видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.).

Під час виконання завдань студенти мають, перш за все, керуватися нормами Бюджетного кодексу України, беручи до уваги такі аспекти.

Виконуючи завдання 11.1 та 11.2, слід розуміти, що запозичення та погашення боргу відображаються у складі фінансування бюджету, а обслуговування боргу, під яким розуміють операції щодо здійснення плати за користування кредитом (позикою), сплати комісій, штрафів та інших платежів, пов'язаних з управлінням державним (місцевим) боргом, – у складі видатків відповідного бюджету.

У процесі виконання завдань 11.3, 11.5, 11.14 слід використовувати знання, отримані студентами під час опанування навчальної дисципліни "Фінансова математика", використовуючи формули простих та складних відсотків.

Правильне виконання завдання 11.4 та 11.10 вимагає розуміння взаємозв'язку між категоріями "бюджетний дефіцит" та "фінансування

бюджету" (величина бюджетного дефіциту відповідає за модулем величині бюджетного фінансування) та складу основних складових фінансування – за борговими операціями, надходження від приватизації та фінансування за активними операціями.

У процесі виконання завдань 11.6, 11.8 та 11.9 виникає потреба у розрахунку величини еквівалентного боргу та формулювання відповідних висновків. Необхідно розуміти, що еквівалентний борг може визначатися як у гривнях, так і в будь-якій валюті (в Україні відображається, зазвичай, у дол. США). Для розрахунку суми еквівалентного боргу, наприклад у грн, застосовують надані Національним банком України офіційні курси іноземних валют до національної грошової одиниці.

Виконуючи завдання 11.7, слід взяти до уваги вимоги ст. 74 Бюджетного кодексу України, відповідно до якої видатки місцевого бюджету на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10 відсотків видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування місцевого боргу.

Виконуючи завдання 11.11, слід розуміти природу облігацій із індексованою вартістю. Погашення таких облігацій здійснюється за індексованою вартістю, але не нижчою за номінальну вартість. Індксація номінальної вартості таких облігацій здійснюється на коефіцієнт індексації. Він визначається як співвідношення середньозважених курсів грн до дол. США на міжбанківському ринку у такий спосіб. У чисельнику береться курс грн за календарний місяць, який передує місяцю, в якому здійснюється погашення таких облігацій. У знаменнику – курс грн за календарний місяць, який передує місяцю, в якому здійснюється первинне розміщення таких облігацій.

Виконуючи завдання 11.12, слід визначити курси національної валюти після девальвації та ревальвації гривні. Решта розрахунків проводиться відповідно до поданих рекомендацій.

Виконуючи завдання 11.13, слід розуміти природу амортизаційних державних облігацій: такі облігації погашаються після 18 місяців обігу облігацій рівними частинами в момент здійснення купонних платежів.

Виконуючи завдання 11.15 та 11.16, слід взяти до уваги вимоги ст. 74 Бюджетного кодексу України, відповідно до якої видатки місцевого бюджету на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10 відсотків видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування місцевого

боргу. Також потрібно врахувати вимоги ст. 18 Бюджетного кодексу України, відповідно до якої загальний обсяг місцевого боргу та гарантованого Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою боргу (без урахування гарантійних зобов'язань, що виникають за кредитами (позиками) від міжнародних фінансових організацій) станом на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 200 % (для міста Києва – 400 %) середньорічного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку (без урахування обсягу місцевих запозичень та капітальних трансфертів (субвенцій) з інших бюджетів), визначеного відповідно до показників на наступні за плановим два бюджетні періоди у прогнозі відповідного місцевого бюджету.

Виконуючи завдання 11.17, потрібно скористатися Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженою наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р.

Рекомендована література

1. Бюджетна система : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 624 с.
2. Бюджетна система : підручник / С. В. Юшко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 377 с.
3. Бюджетний менеджмент : підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін. ; за заг. ред. В. Федосова. – Київ : КНЕУ, 2004. – 864 с.
4. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авторів ; [заг. редакція, передмова Ф. О. Ярошенка]. – Київ : Зовнішня торгівля ; УДУФМТ, 2010. – 592 с.
5. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : навч. посіб. / Ю. В. Пасічник. – Київ : Знання-Прес, 2006. – 607 с.
6. Управління державним бюджетом України : підручник / кол. авторів ; [за заг. ред. М. Я. Азарова]. – Київ : Міністерство фінансів України, 2010. – 816 с.
7. Федосов В. М. Бюджетна система : підручник / В. М. Федосов. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 871 с.
8. Юшко С. В. До питання оцінювання рівня боргової безпеки України / С. В. Юшко, О. А. Прошута // Сучасні проблеми фінансового моніторингу: мат-ли IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Харків : ХНЕУ імені С. Кузнеця, 2015. – С. 178–180.
9. Юшко С. В. Доходи бюджету : оцінка стану та перспектив формування : монографія / С. В. Юшко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 190 с.
10. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
11. Дані офіційного вебсайта Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
12. Дані офіційного вебсайта Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Дані офіційного вебсайта Міністерства економіки України. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.

14. Дані офіційного вебсайта Міністерства фінансів України. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=325755.

15. Дані офіційного вебсайта Світового банку. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/country/ukraine>.

16. Дані офіційного вебсайта статистичної служби Європейського Союзу. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>.

17. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.

18. Деякі питання державного фонду регіонального розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 р. № 196. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF>.

19. Конституція України : Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

20. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=cf1a6236-2e54-49b5-9d46-894a4bcdf481>.

21. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України № 2801-XII від 19.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

22. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

23. Положення про порядок призначення житлових субсидій, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 807 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF/ed20210814#Text>.

24. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 300 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-%D0%BF/paran13#n13>.

25. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 130 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/130-2017-%D0%BF>.

26. Порядок отримання та погашення позик на покриття тимчасових касових розривів, що виникають за загальним фондом та бюджетом розвитку місцевого бюджету, у фінансових установах : Наказ Міністерства фінансів України від 09.08.2002 р. № 627 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 03.12.2010 р. № 1511) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0710-02>.

27. Порядок покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2010 р. № 1204 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1204-2010-%D0%BF>.

28. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-п/print1465810930134527>.

29. Порядок та умови надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-п>.

30. Про бюджетну класифікацію : Наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11>.

31. Про випуски облігацій внутрішніх державних позик : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2001 р. № 80 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-2001-п>.

32. Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 409 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/409-2014-%D0%BF>.

33. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України № 2811-XII від 21.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.

34. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України № 1768-III від 01.06.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.

35. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України № 2109–III від 16.11.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>.

36. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України № 1105-XIV від 23.09.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.

37. Про затвердження Порядків розміщення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунка шляхом придбання облігацій внутрішньої державної позики і розміщення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунка та коштів валютних рахунків державного бюджету на депозитних рахунках : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.01.2011 р. № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-2011-п>.

38. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-п>.

39. Про затвердження Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2011 р. № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/6-2011-п>.

40. Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 р. № 1156 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1156-98-п>.

41. Про оборону України : Закон України № 1932-XII від 06.12.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.

42. Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 р. № 1298 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-п>.

43. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

44. Про публічні закупівлі : Закон України № 922-VIII від 25.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19/print1445579913430515>.

45. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України № 3551-XII від 22.10.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.

46. Стратегія воєнної безпеки України : Указ Президента України № 121/2021 від 25.03.2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

47. Юшко С. В. Практикум із бюджетної системи [Електронний ресурс] : навч. посіб. / С. В. Юшко ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 187 с. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23337>.

Зміст

Вступ	3
Змістовий модуль 1. Сутність і призначення бюджету.	
Основи бюджетного устрою	4
Тема 1. Сутність, призначення та роль бюджету держави	4
Тема 2. Бюджет як основний фінансовий план держави	8
Тема 3. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування	16
Тема 4. Бюджетний устрій і побудова бюджетної системи України.....	23
Тема 5. Міжбюджетні відносини й система бюджетного вирівнювання	29
Змістовий модуль 2. Система доходів і видатків державного та місцевих бюджетів	35
Тема 6. Система доходів бюджету	35
Тема 7. Система видатків бюджету.....	42
Тема 8. Видатки бюджету на економічну діяльність держави та науку.....	51
Тема 9. Видатки бюджету на соціальний захист населення й соціальну сферу.....	56
Тема 10. Видатки бюджету на оборону та управління.....	61
Тема 11. Видатки бюджету на обслуговування державного боргу.....	65
Рекомендована література	75

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
освітньої програми "Фінанси і кредит"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Юшко** Сергій Васильович

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *В. О. Дмитрієва*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2022 р. Поз. № 30 ЕВ. Обсяг 81 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

ДК № 4853 від 20.02.2015 р.